

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Bc. Anna Bolková

Italská novinářka Matilde Serao

Italian journalist Matilde Serao

Praha 2017

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Alice Flemrová, Ph.D.

Děkuji PhDr. Mgr. Alici Flemrové, Ph.D. za čas, který mi věnovala, za cenné rady a vedení mé práce. Děkuji také celé své rodině za trvalou podporu po dobu mého studia.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 3.1.2017

.....

Anna Bolková

Abstrakt

Hlavním tématem této diplomové práce je život a žurnalistická tvorba přední italské novinářky a spisovatelky Matilde Serao. Práci otevírá stručný přehled stavu italské žurnalistiky přelomu 19. a 20. století. Následuje autorčin bio-bibliografický medailon, který se zaměřuje na její osobní i profesní život a zároveň zasazuje její tvorbu do základních souvislostí. Po tomto úvodním představení následují kapitoly, ve kterých je podrobněji analyzováno šest vybraných žurnalisticky laděných publikací. Jedná se o díla: *Il Ventre di Napoli*, *Il paese di Cuccagna*, *Nel paese di Gesù*, *Ricordi di un viaggio in Palestina*, *San Gennaro nella leggenda e nella vita*, *Evviva la guerra!* a *Parla una donna*. Na základě těchto analýz jsou v závěrečné části zhodnoceny proměnné a konstanty v tvorbě Matilde Serao, kvalitativní rozdíly a estetika jejích žurnalisticko-prozaických textů.

Klíčová slova:

Matilde Serao, italská literatura, žurnalismus, ženská literatura, Neapol

Abstract

The topic of this thesis is the life and journalistic work of the premier Italian journalist and writer Matilde Serao. The first chapter is dedicated to the brief overview of the Italian journalism in the turn of the 20th century. Following chapter is focused on the personal and working life of Matilde Serao and also her work itself is put into the basic context and is briefly described. After that, six chosen journalistic publications are thoroughly analyzed in six subsequent chapters. These publications are: *Il Ventre di Napoli*, *Il paese di Cuccagna*, *Nel paese di Gesù*, *Ricordi di un viaggio in Palestina*, *San Gennaro nella leggenda e nella vita*, *Evviva la guerra!* a *Parla una donna*. Based on these analyzes, variables and constants of the Matilde Serao's work, qualitative differences and aesthetics added to journalistic texts are evaluated in the final chapter of the thesis.

Key words:

Matilde Serao, italian literature, journalism, women's literature, Naples

OBSAH

1 ÚVOD.....	1
1.1 HISTORICKO-LITERÁRNÍ KONTEXT.....	3
<i>1.1.1 Druhá polovina 19. století.....</i>	<i>3</i>
<i>1.1.2 První čtvrtina 20. století.....</i>	<i>5</i>
2 BIO-BIBLIOGRAFICKÝ MEDAILON MATILDE SERAO.....	8
2.1 PRVNÍ ROKY V ŘECKU.....	8
2.2 NÁVRAT DO VLASTI.....	8
2.3 DOSPÍVÁNÍ: PRVNÍ PRACOVNÍ ZKUŠENOSTI / LITERÁRNÍ POKUSY.....	11
2.4 DOBÝVÁNÍ ŘÍMA.....	12
2.5 NÁVRAT DO NEAPOLE.....	14
2.6 OBDOBÍ ŽIVOTNÍCH ZMĚN.....	15
2.7 DÍLO.....	17
3 ŽURNALISTIKA.....	20
3.1 VSTUP ŽEN DO SVĚTA ŽURNALISTIKY.....	21
3.2 ITALSKÁ ŽURNALISTIKA V DRUHÉ POLOVINĚ 19. A PRVNÍ ČTVRTINĚ 20. STOLETÍ.....	22
<i>3.2.1 Tisk jako nástroj politického boje.....</i>	<i>22</i>
<i>3.2.2 Zrod moderního tisku.....</i>	<i>24</i>
<i>3.2.3 Počátek nového století.....</i>	<i>28</i>
3.3 MATILDE SERAO A ŽURNALISTIKA.....	29
4 IL VENTRE DI NAPOLI.....	33
4.1 OKOLNOSTI VZNIKU.....	33
4.2 STRUKTURA + OBSAH KNIHY.....	35
4.3 JAZYK.....	41
5 IL PAESE DI CUCCAGNA.....	43
5.1 HLAVNÍ TÉMA	43
5.2 STRUKTURA A STYL DÍLA.....	45
6 NEL PAESE DI GESÙ.....	46
6.1 CESTA DO ZEMĚ SVATÉ.....	46

6.2 OBSAHOVÁ + FORMÁLNÍ STRÁNKA.....	47
7 SAN GENNARO NELLA LEGGENDA E NELLA VITA.....	52
8 EVVIVA LA GUERRA!.....	54
8.1 OKOLNOSTI VZNIKU.....	54
8.2 OBSAH A STYL KNIHY.....	55
9 PARLA UNA DONNA.....	57
9.1 ŽENA ŽENÁM.....	57
9.2 AUTORČIN POSTOJ K VÁLCE.....	59
9.3 OBSAHOVÁ A FORMÁLNÍ STRÁNKA DÍLA	61
10 ZÁVĚR.....	65
11 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	68
RIASSUNTO.....	70
RÉSUMÉ.....	71

1 Úvod

„Scrivere, scrivere, scrivere. Questo è il mio mestiere, questo è il mio destino. Scrivere fino alla morte.“¹

(Matilde Serao)

„Psát, psát, psát. To je mé povolání, to je můj úděl. Psát až do smrti.“

Matilde Serao, jedinečná spisovatelka, brilantní novinářka a nepřehlédnutelná figura italského kulturního života přelomu 19. a 20. století. I přesto, že je jednou z „nejplodnějších“ italských spisovatelek všech dob, bývá v dnešní době často opomíjena. Její obsáhlé konto čítá přes 70 nejrozličnějších literárních děl a její význam potvrzuje i fakt, že byla roku 1926 navržena na Nobelovu cenu za literaturu. Tu však vzápětí získala její „rivalka“, sardská spisovatelka Grazia Deledda².

Matilde Serao byla vůbec první italskou novinářkou evropského významu. Díky své energičnosti, cílevědomosti a pílí se dokázala, jako jedna z prvních žen, pohybovat a prosadit na profesním poli považovaném za výhradně mužskou záležitost. S tímto prostředím se zcela sžila a dokázala to, co ještě žádná žena-novinářka před ní: založit a sama řídit vlastní noviny.

Byla ženou pevného charakteru, v jejíchž žilách proudila typicky jižanská krev a jejíž srdce vždy oddaně bilo pro Neapol. To dokazuje i fakt, že většinu své literární a žurnalistické tvorby zasvětila právě tomuto městu a jeho obyvatelům. Neapolci jsou velmi specifický „národ“. Tato specifčnost je dána tím, že se v nich mísí krev starých Etrusků, Arabů ale i Normanů a Španělů, kteří v nich zanechali kapku z jejich vlastní identity. Kdo jiný by mohl lépe pochopit a vystihnout jejich povahu a celkově styl života, než právě jedna z nich, hrdá Neapolka Matilde Serao?

1 TROTTA, D. *La via della penna e dell'ago*. Napoli: Liguori, 2008, s. 23.

2 Grazia Deledda (1871 Nuoro-1936 Řím). Italská prozaička původem ze Sardinie. Mezi její nevýznamější romány patří: *Elias Portolu* (1903, č. *Eliáš Portolu*, N. Tučková 1930), *Cenere* (1904, č. *Rozmary osudu*, F. Kroutil 1912), *L'edera* (1908, Břečťan), *La via del male* (1906, č. *Cestou zla*, F. Kovárna 1926), *Canne al vento* (1913, sl. *Trstiny vo vetre*, B. Hečko, F. Horváth a M. Pažitka 1969). Její tvorba čerpá z veristického realismu, ale současně se v ní objevují i lyrické prvky blízké dekadenci. Snaží se líčit skutečné lidské osudy, značně ovlivněné specifikou sardského prostředí.

Již od útlého věku projevovala vlastnosti správné novinářky. Oplývala neskutečným pozorovacím talentem, hlubokým sociálním cítěním a schopností logicky formulovat své postřehy. Byla navíc velmi flexibilní, pohotová a uměla skvěle improvizovat. Právě tyto zmíněné vlastnosti jí umožnily prosadit se v žurnalistice. Zároveň jí ale zabránily, stát se skutečnou uznávanou spisovatelkou. Jelikož odjakživa byla zvyklá tvořit rychle a na objednávku, bylo pro ni zcela nemyslitelné dlouhé promýšlení a přepracovávání již napsaného díla, což bylo vždy považováno za jeden z hlavních atributů každého velkého spisovatele. Ona si to nemohla a především ani nechtěla dovolit.

Ve své diplomové práci se budu zabývat právě její žurnalistickou tvorbou, kterou z celé její produkce považuji za nejvýraznější a nejzajímavější. Práce bude rozdělena systematicky na část faktografickou a analytickou. V první části stručně načrtnu historicko-literární pozadí, které doprovázelo autorčinu tvorbu. Bude následovat její přehledový bio-bibliografický medailon, začlením ji do kontextu dobové žurnalistiky a podám přehled její novinářské činnosti. V analytické části pak provedu rozbor několika vybraných žurnalisticky laděných publikací. Ty budou seřazeny v chronologickém sledu takto: *Il Ventre di Napoli*³, *Il paese di Cuccagna*⁴, *Nel paese di Gesù. Ricordi di un viaggio in Palestina*⁵, *San Gennaro nella leggenda e nella vita*⁶, *Evviva la guerra!*⁷ a *Parla una donna*⁸. Důraz bude kladen především na tématické proměny a konstanty a také na stylistické kvality jednotlivých děl. V závěru práce shrnu výsledky dílčích analýz a zhodnotím její žurnalisticko-prozaistickou tvorbu.

3 1884, Břicho Neapole

4 1891, sl. *Zaslíbená krajina*, S. Vallo 1989

5 1900, č. *V zemi Kristově: (vzpomínka na cestu do Palestiny)*, F. Maleček 1907

6 1909, Legenda a život svatého Gennara

7 1912, Ať žije válka

8 1916, Hovoří žena

1.1 *Historicko-literární kontext*

Historickým pozadím života a tvorby Matilde Serao byla druhá polovina 19. století až první čtvrtina 20. století. Období plné zvratů a přelomových událostí.

1.1.1 **Druhá polovina 19. století**

V 19. století byla situace Itálie v rámci Evropy ojedinělá. Po celá staletí (od rozpadu Římské říše) zde neexistoval žádný státní útvar, který by zahrnoval celé její území, jak ji známe dnes. Část území byla rozdělena mezi Španělsko, Francii a Rakousko. Zbytek pak spadl pod nejrůznější správní celky: od malých městských států, přes Benátskou republiku až po Papežský stát.

Klíčovou událostí, rozdělující 19. století na 2 nestejněměrné části, je tedy bezesporu vznik nového sjednoceného státu. Došlo k tomu roku 1861 vyhlášením Italského království, pod vládou savojské dynastie. Itálie se tak poprvé v historii prezentovala jako „jednotný“ stát. Čekalo ji však nelehké období. Počáteční nadšení a euforii záhy vystřídala kocovina a deziluze. První čtyři desetiletí po sjednocení jsou celkově charakteristická rozsáhlou nespokojeností s veřejným a kulturním životem. Důvodů k nespokojenosti bylo mnoho. Nový stát musel čelit spoustě problémů. Některé z nich byly důsledkem zcela odlišného vývoje jednotlivých regionů. Obrovský rozdíl byl na první pohled patrný především mezi chudým jihem a rozvinutým průmyslovým severem země. Snaha o vyrovnání těchto rozdílů mezi nimi byla téměř nemožná a zakrátko vyústila v celkovou rezignaci státu na sociální otázku a pozdějším hospodářským zaostáváním za ostatní Evropou.

„Armonizzare il nord col sud della penisola è più difficile che aver a che fare con l'Austria e con la Chiesa“⁹

(Camillo Benso Cavour)

„Je více vyčerpávající sjednotit sever a jih poloostrova, než se potýkat s Rakouskem a s církví“

Navíc dalším velkým problémem nově vzniklého státu byla absence jednotného jazyka. Literární italština sice existovala, ale měla k modernímu jazyku velmi daleko. O mluveném jazyku ani nemluvě, ten byl rozdroben do několika dialektálních variant, vzájemně natolik rozdílných, že si

⁹ BANTI, A. *Matilde Serao*. Torino: UTET, 1965, s. 10.

lidé v rámci jednoho národa často vůbec nerozuměli. Situaci neulehčoval ani fakt všudypřítomného analfabetismu. V době sjednocení bylo v Itálii dokonce až na 80% obyvatel negramotných. Jedním z mnoha úkolů nového státu tedy bylo vyřešit otázku vzdělanosti. Reformovat školství a následně s pomocí základních škol se pokusit vyřešit i otázku jazykovou. Situace se samozřejmě nedala přeměnit ze dne na den, ale již na začátku 20. století bylo patrné značné zlepšení. Základní školy se staly samozřejmostí (povinná školní docházka byla zavedena až roku 1877) a pozornost ve vzdělávání se postupně přesouvala na střední školy a univerzity.

Italští političtí představitelé před sebou měli také celou řadu nelehkých úkolů. Omezené volební právo však umožňovalo účast v politice pouze úzké skupině lidí. Do politického života se tak jen tak někdo zapojit nemohl.

Jaká panovala nálada po sjednocení na jihu země, kde Matilde Serao vyrůstala? Situace zde byla ještě o mnoho komplikovanější. Kvůli nutnosti pokrytí velkého piemontského státního dluhu a celkové modernizaci severu země docházelo k přesunu ohromných finančních prostředků z jihu na zadlužený sever. Ty pocházely především z tamního zemědělství. Jih země byl tak doslova finančně ždímán. To záhy vyvolalo ohromnou ekonomicko-sociální a finanční krizi celého italského jihu. Chudoba a bída byla citelná v každém kousku kraje. V letech 1891-93 zde vypukly sociální nepokoje. Protagonisté těchto nepokojů byli tzv. „fasci“, svazy zemědělských dělníků a havířů ze sirných dolů. Kabinet Francesca Crispiho¹⁰ se situaci pokusil řešit. Ne však zcela šťastným způsobem. Dal vyhlásit výjimečný stav a současně docházelo k hromadným zatýkáním a k následným deportacím na ostrovy. V době Crispiho vlády navíc italské národní vědomí utrpělo hluboké trauma. To bylo způsobeno krvavou prohrou Itálie při pokusu získat vlastní kolonie útokem na Habeš.

Všechny tyto události a zvraty, byly samozřejmě vnímány a reflektovány soudobým tiskem, který se těšil stále větší oblibě. V té době se totiž zrodil nový nakladatelský průmysl, který přinesl rozmach novin a dalšího periodického tisku. S tímto fenoménem je úzce spjat rozmach nového žánru - fejetonového románu. Romány vycházející na pokračování, nejčastěji právě v periodickém tisku.

Ideovým pozadím tohoto období byl pozitivismus, neboli antimetafyzická filosofie Augusta Comta, usilující o spojení vědeckého poznání jednotlivých disciplín a odmítající jakékoliv spekulace. Typicky romantický důraz na individuum byl v tu ránu nahrazen pozitivistickým pojetím jedince, jenž byl pouhým zrcadlem globálního společenského pohybu.

¹⁰ Francesco Crispi (1819-1901): italský politik a patriot původem ze Sicílie. Propagoval italské výboje v Africe a Trojspolek. V letech 1887-1891, 1893-1896 byl ministerským předsedou.

Pozitivismus nadlouho zcela opanoval celou tehdejší společnost. Avšak již zpočátku se objevily i protipozitivistické postoje. Preludiem těchto nálad bylo heterogenní umělecké seskupení nazvané „scapigliatura“.

Naopak bezprostředním plodem pozitivistického klimatu se stal nově vzkvétající literární směr verismus. Ten se v Itálii objevil na počátku 70. let 19. století. Učitelem italského verismu byl francouzský představitel naturalismu E. Zola (1840-1902) a vzorovým dílem jeho *Experimentální román*. Verismus nevycházel jen z pozitivismu, ale i z naturalismu a realismu. Jeho cílem byla snaha o pravdivé zobrazení skutečnosti a vytvoření jakéhosi „documento umano“ (lidského dokumentu). Autoři se s takřka dokumentárním přístupem pokoušeli zmapovat celou společnost a zaměřit se na tehdejší skutečný život. Nejvýraznějšími italskými představiteli byli: Luigi Capuana (1839-1915), Giovanni Verga (1840-1922) a Federico De Roberto (1861-1927).

Verismus byl základním stavebním kamenem i pro ranou tvorbu Matilde Serao. Ta bývá v učebnicích italské literatury často zmiňována právě ve spojitosti s verismem, jakožto minoritní představitelka tohoto literárního směru.

Verismem byla do značné míry ovlivněna i tzv. regionalistická literatura. Ta byla v tomto období velmi oblíbenou a frekventovanou. Autoři se zpravidla zaměřovali na přesné vykreslení života v rámci jednoho regionu. I zde můžeme zmínit Matilde Serao, jejímž „regionem“ byla již zmíněná Neapol.

V posledních dvou desetiletích 19. století začal vliv pozitivismu pomalu slábnout. Proti pozitivistickému pojetí světa vystupovala především četba dvou filosofů: Arthura Schopenhauera (1788-1860) a Friedricha Nietzscheho (1844-1900). Do popředí se vzápětí začala dostávat symbolistická poetika, kterou reprezentovali především dva velcí italští literáti, Gabriele d'Annunzio (1863-1938) a Giovanni Pascoli (1855-1912).

Na sklonku století pak debutovali dva z nejvýznamějších představitelů italského modernismu a moderní literatury vůbec: Italo Svevo (1861-1928) a Luigi Pirandello (1867-1936).

1.1.2 První čtvrtina 20. století

V novém století se Itálie konečně vyrovnala ostatním evropským státům. Cena však byla vysoká. Hlavní postavou italské politické scény se stal ministerský předseda Giovanni Giolitti¹¹. Politik středu, jehož hlavním cílem bylo zajistit ekonomickou a politickou rovnováhu země. To byl ovšem úkol nelehký. Nejrozumnějšími opatřeními se zasloužil o uklidnění vnitropolitické situace, jež byla koncem století velmi chaotická. Razantně odmítl represivní postup vůči sociálním požadavkům a vyhlásil neutrální postoj vlády v konfliktech mezi dělnictvem a kapitálem. Navázal po delší době dialog s katolickou církví, která měla vůči novému státu dosti odmítavý postoj. Katolická církev tak znovu vstoupila do politického a kulturního dění. Giolitti navíc zavedl mnohé významné sociální a ekonomické reformy. Byla například zákonem omezena ženská a dětská práce, byla budována nová zdravotnická zařízení a zahájen boj s malárií, byly také zestátněny dráhy a zaveden nový zákon o školním vzdělání.

Na první pohled slušný ekonomický a sociální rozkvět však nedokázal zakrýt dlouhodobý obrovský ekonomický i kulturní propad mezi severem a jihem země. Giolittimu se nepodařila ani dlouho plánovaná daňová reforma. Ohromné ekonomické a sociální napětí bylo navíc doprovázeno emigrací, převážně z jihu Itálie. V tomto období z chudé Itálie emigrovalo (převážně do USA) na 8 miliónů lidí. Napětí z blížící se války bylo všudypřítomné a v zemi značně zesílil italský nacionalismus, který se stále hlasitěji vyslovoval pro novou, ozdravnou válku. Nacionalisté se oháněli svými populistickými hesly: “za silný stát“ a “nutnost koloniální expanze pro posílení Itálie“. Giolittimu se tak velmi obratnou expanzivní koloniální politikou podařilo získat pro Itálii některé nové kolonie: Lybii, Rhodos a souostroví Dodekanes. Jeho postoj před první světovou válkou byl na straně neutralistů, tedy proti vstupu Itálie do války. Roku 1914 se raději rozhodl z politiky odejít.

Itálie byla původně členem Trojspolku. Na válku nebyla v žádném případě připravena a snažila se zachovat si co nejdéle neutrální postoj, i když tlaku interventistů (příznivců vstupu do války) byl silný. Po devíti měsících neutrality vyjednal ministr zahraničních věcí, společně s představiteli Dohody, podmínky vstupu do války po jejich boku. To vše se odehrálo v Londýně, bez nejmenšího vědomí italského parlamentu. Itálie tak dne 25.4.1915 vstoupila do války. Ačkoliv z ní vzešla jako vítězný stát, byla pro ni značným zklamáním. Optimistická představa o krátké a vítězné

¹¹ Giovanni Giolitti (1824-1927): italský politik, liberál, odpůrce vstupu Itálie do 1. světové války. V letech 1903-1905, 1906-1909, 1911-1914, 1920-1921 působil jako ministerský předseda.

válce, která měla přinést zemi zlepšení situace, se nevyplnila. Jejich vítězství bylo označováno za tzv. „zmrzačené“. Itálie zůstala chudá a silně zadlužená vůči svým spojencům. Navíc získala jen některá ze slíbených území: Tridentsko, Horní Adiži, Terst a Istrii. Ke slibované anexi Dalmácie a Rijeky však nedošlo.

Po válce se v zemi prohloubila vnitřní politická roztříštěnost a narůstal sociální neklid, doprovázený množstvím stávek a demonstrací. Dostavil se i další problém. Ekonomika stagnovala, byly uzavírány bankovní domy a rapidně vzrostl počet nezaměstnaných. Země se v tu ránu nacházela uprostřed politické a ekonomické krize. Nutně potřebovala stabilitu a silné vedení.

Do popředí se tou dobou stále více dostávala ideologie fašismu a s ním úzce spjatá postava Benita Mussoliniho (1883-1945). Samostatná fašistická strana (Partito Nazionale Fascista) vznikla roku 1921 a hned nato rozpoutala vlnu teroru po celé severní a střední Itálii (obsazování radnic, redakcí, tiskáren a pustošení protifašistických spolků). V říjnu roku 1922 se uskutečnil tzv. „pochod na Řím“, který byl jakýmsi státním převratem. Mussolini fakticky přebíral moc: byl jmenován předsedou vlády a pověřen jejím složením. Strana neustále sílila a měla stále větší podporu. Roku 1924 dokonce získala 65% všech voličů a vnitropolitická situace se stala velmi komplikovanou. Téhož roku totiž, po vraždě socialisty a kritika fašismu Giacoma Matteottiho¹², vystoupila opozice na protest z parlamentu. Tím však otevřela cestu k vládě jediné strany a dala volný průchod fašistické diktatuře. Vzápětí následovalo rozpuštění opozičních stran, čistky v úřadech a zákaz opozičního tisku.

Tyto události silně poznamenaly i domácí literaturu. Jedním z nejvýznačnějších rysů bylo silné propojení estetických zřetelů se zřeteli ideologickými. Jsou však přítomny i pokusy o únik do čistého estetismu.

Nejvlivnější intelektuální osobností této doby byl Benedetto Croce (1866-1952). Estetik, filosof, historik a literární kritik. Ve spise *Estetica come scienza dell'espressione e linguistica generale*¹³, sumarizoval veškeré své esteticko-filozofické teorie. Umění definoval jako vizi nebo intuici nerozdělitelně spjatou s výrazem. Svou teorií se odklonil od předchozího pozitivismu a zároveň ho jeho názory vedly k odmítání nastupujících postsymbolistických a avantgardních směrů.

V prvním desetiletí nového století se zrodilo hned několik nových literárních proudů. Jedním z nich byli tzv. „básníci soumraku“ (krepuskolarismus). Poměrně úzký okruh básníků, z

12 Giacomo Matteotti (1885-1924): politik, od roku 1922 generální tajemník Italské socialistické strany, veřejný odpůrce a kritik fašismu.

13 1902, Estetika jako věda o výrazu a obecná lingvistika

nichž nejvýznamnější byla pětice: Guido Gozzano (1883-1916), Sergio Corazzini (1886-1907), Corrado Govoni (1884-1965), Aldo Palazzeschi (1885-1974) a Marino Moretti (1885-1979).

Jejich opakem a další novinkou byl futurismus. Jediné italské skupinové avantgardní hnutí. Za jeho zakladatele je považován Filippo Tommaso Marinetti (1876-1944). Oficiálně byl ohlášený roku 1909 v pařížském deníku *Le Figaro*. Hlásal agresivní vitalismus, vzpouru proti tradici a minulosti a deklaraci nových životních hodnot, jakými byly: patriotismus, militarismus, odvaha, bojovnost a mužnost. Roku 1912 byl vydán Marinettiho *Technický manifest futuristické literatury*, jež byl jakýmsi návodem k nové tvorbě. Hlásal koncept osvobozených slov, což spočívalo ve zrušení syntaxe, oproštění od interpunkce, náhodné distribuci substantiv, zrušení adjektiv a adverbií, aj.

Dalším volným literárním uskupením té doby byli básníci spolupracující s nejvýznamnějším italským literárním časopisem své doby *La Voce*. Jeho zakladatelem byl novinář a spisovatel Giuseppe Prezzolini (1882-1982). Vycházel ve Florencii, v letech 1908-1916. Zpočátku se zabýval pouze otázkami politickými a filozofickými. Literárně se začal profilovat až pod vedením Giovanni Papiniho (1881-1965) roku 1912.

2 Bio-bibliografický medailon Matilde Serao

2.1 První roky v Řecku

Ačkoliv je Matilde Serao svým temperamentem a srdcem typickou „Neapolkou“, v Neapoli se nenarodila. Narodila se roku 1857¹⁴ na řeckém poloostrově, ve městě Patras. Otec Francesco Serao byl skalní patriot a politický utečenec původem z Neapole. Tu však musel roku 1848 opustit kvůli svým proti bourbonským názorům a postojům. To v té době nebylo nic výjimečného, stejný osud potkal i spoustu dalších tehdejších intelektuálů, např. Luigiho Settembriniho¹⁵ (1813-1877) či Francesca De Sanctise¹⁶ (1817-1883). Uchýlil se tedy do Řecka, kde se seznámil a posléze oženil s mladou vznešenou Řekyní Paolinou Bonelli¹⁷. O spisovatelčiných prvních letech strávených na řeckém poloostrově máme jen velmi málo dostupných informací. Z několika dopisů a novel, nesoucích zřejmý autobiografický charakter, víme jen to, že její rodina na tom nebyla finančně zrovna nejlépe. Autorčino dětství to však nijak nepoznamenalo. Ona byla od malička velmi živou bytostí, mající radost z každé maličkosti a užívající si život plnými doušky.

2.2 Návrat do vlasti

Dne 15. 8. 1860, po pádu posledního bourbonského vládce Františka II.¹⁸, následovala celá rodina otce zpět do vlasti. Zatímco on zůstal v Neapoli, ve snaze zajistit rodině obživu, manželku s malou Matilde poslal do své nedaleké rodné vesničky Ventaroli ke svým rodičům. Neapol byla v té době ještě zmítaná drobnými boji a nebyla tak pro jeho rodinu nejbezpečnějším místem. Sama Serao později Ventaroli popsala takto:

14 Přesné datum jejího narození není zcela jisté. Za rok narození bývá často označován také rok 1856.

15 Luigi Settembrini: překladatel, prozaik, literární historik a politický publicista.

16 Francesco De Sanctis: literární historik a kritik. Autor významného díla *Storia della letteratura italiana* (1870-71, č. *Dějiny italské literatury*, V. Černý 1959)

17 Ani přesné příjmení matky není jisté. Bývají udávána tato příjmení: Borely, Borrely, Bonelly

18 František II. Neapolsko-Sicilský (16.1.1836 – 27.12.1894) náležel k neapolsko-sicilské větvi Bourbonů a byl posledním králem Království obojí Sicílie.

„Ventaroli è anche meno di un villaggio né voi lo troverete nella carta geografica: è un piccolo borgo nella collina più vicino a Sparanise che a Gaeta. Vi sono duecentocinquantasei anime, tre case di signori, una chiesa tutta bianca ed un cimitero tutto verde; vi è un gobbo idiota, una vecchia pazza e un eremita in una cappelluccia.“¹⁹

„Ventaroli byste hledali na mapě marně: je to maličká vesnice na kopci, která je blíže Sparanise než Gaetě. Najdeme zde dvěstěpadesátšest duší, tři domy, jeden bílý kostel a zelený hřbitov; je zde také jeden hrbatý idiot, bláznivá babka a poustevník v kapliče.“

Poté, co se situace v Neapoli uklidnila, se rodina Serao opět sešla a začala nový společný život. Jak přesně dlouho jejich odloučení trvalo, není jisté, ale bezpochyby se nejednalo o zanedbatelný časový úsek.

Otec se živil jako novinář. Aktivně spolupracoval s řadou periodik jako např. *L'Indipendente*, *Il Pugnolo*, *Il Piccolo*, *Il Roma*. To však k obživě celé rodiny nestačilo. Z finančních důvodů proto byla nucena začít pracovat i matka Paolina, která se věnovala výuce cizích jazyků, řečtiny a angličtiny. Přesto na tom nebyla rodina po finanční stránce nejlépe. Žili ve velmi skromném bytečku v ulici Santa Maria dell'Aiuto.

Matka byla pro malou Matilde vždy velkým vzorem a pouto mezi nimi bylo neobvykle silné. Zřejmě i proto se v jejích dětských vzpomínkách jen zřídka objevila figura otce. Ne však, že by k němu nic necítila, nebo ho neměla ráda, ale dětská láska k její matce byla natolik velká, že vše ostatní přehlušila.

Budoucí velká spisovatelka a novinářka nebyla jako děvče zvědavá, snaživá, pilná a překypující inteligencí, jak by leckdo čekal. Byla spíše opakem. Tvrdohlavá, čiperná a odmítala se učit čemukoliv novému. Sama se později popsala takto:

19 STEFANELLI, B. *Gli stereotipi e le icone napoletane „sventrate“ da Matilde* [online]. Dostupné z: <http://27esimaora.corriere.it/articolo/scrittrici-gli-stereotipi-e-le-icone-napoletane-sventrate-da-matilde/>

„Ero una bimba grossa, grassa, con i capelli castani ruvidi e folti che m'invadevano metà della fronte, una bocca rotonda sempre aperta alle risate, alle canzoni, agli strilli di gioia [...] non avevo né grazia né dolcezza, sembravo un maschietto. Ma quello che più affliggeva mia madre, disposta a tutto perdonarmi salvo questo, era il mio orrore per qualunque studio, per qualunque occupazione tranquilla. Avevo otto anni, non sapevo scrivere, non sapevo leggere [...] dicevo apertamente che non volevo, che non avrei voluto mai.“²⁰

„Byla jsem velká, tlustá holčička s hustými hrubými hnědými vlasy, zasahujícími do poloviny čela, s nepřetržitě otevřenou kulatou pusou ať už smíchem, zpěvem nebo radostným jekotem [...] neoplývala jsem ani pŕivabem, ani něhou, připomínala jsem spíše chlapečka. Co však nejvíce trápilo mou matku, která by mi odpustila snad všechno až na tohle, byl můj odpor k veškerému učení a k jakékoliv poklidné činnosti. Bylo mi osm let a neuměla jsem psát ani číst [...] otevřeně jsem navíc říkala, že ani nechci a nikdy chtít nebudu“

Číst se nakonec naučila, ale až ve svých 9 letech. Bylo to roku 1866, kdy její matka vážně onemocněla. Matilde jí po celou dobu rekonvalescence dělala společnost. Aby jí zpřijemnila toto období a mohla s ní trávit veškerý svůj čas, tak se konečně v 9 letech rozhodla učit se číst. Namísto obyčejného slabikáře jí k tomu posloužila velká ilustrovaná edice Shakespeara.

„Non imparai a leggere che a nove anni, mia Madre era stata ammalata gravemente, in pericolo di vita [...] non mi lasciavano entrare in camera della Mamma che moriva. Me ne stavo dietro la porta con gli occhi spalancati e sgomenti, le mani nelle taschette del grembiule e la bocca gonfia come le creature che vogliono piangere. Ma non piangevo, no, dominata da un grande spavento. Poi la malata si riebbe, la convalescenza, la lunga lenta convalescenza venne; [...] In quella lunga convalescenza, docilmente, senza mormorare, pur di poter restare in quella camera chiusa, nella penombra, presso la Mamma, la mia testa indocile si piegò sull'alfabeto; sulla sponda di quel letto di dolore imparai a leggere.“²¹

20 BANTI, A. *Matilde Serao*. Op. cit., s. 6-7.

21 Tamtéz, s. 8.

„Nenaučila jsem se číst dříve než v devíti letech, má matka byla vážně nemocná, v ohrožení života [...] nenechávali mě ani vstupovat do pokoje umírající matky. Postávala jsem za dveřmi s vyděšenýma vytřeštěnýma očima, s rukama v kapsách zástěry a s pusou nafouklou, přesně tak, jako ti, kterým je do pláče. Ale neplakala jsem, ne, zmítal mnou ohromný strach. Pak se nemocná zmátořila, rekonvalescence, následovala dlouhá pomalá rekonvalescence; [...] Během té dlouhé rekonvalescence jsem poslušně a bez brblání, jen abych mohla zůstat v tom pološerém zavřeném pokoji u maminky, sklonila svou neposlušnou hlavu nad abecedu; na pelesti té postele plné bolesti jsem se naučila číst.“

2.3 Dospívání: první pracovní zkušenosti / literární pokusy

V 17 letech vystudovala učitelský ústav. Na školní léta vzpomíná v povídce *Scuola Normale Femminile*²². Škola jí, jak sama říkala, byla k ničemu, jelikož se profesi učitelky nikdy nevěnovala a věnovat ani nechtěla. Po ukončení studia byla tři roky (1876-1878) zaměstnána u státní telegrafní společnosti. Jelikož jí práce příliš nenaplňovala a navíc ještě vydělávala zoufale málo (66 lir/měsíc), brzy tento pracovní poměr ukončila. O této zkušenosti hovoří ve stejnojmenné autobiografické povídce *Telegrafi dello stato*²³, která byla navíc jedním z prvních děl odhalujících vykořisťování žen na pracovní půdě. Vzápětí se rozhodla vyzkoušet si dráhu spisovatelky a novinářky, což byl vždycky její velký sen. Už v době, kdy byla zaměstnaná u telegrafní společnosti, přispívala krátkými články a povídkami do několika novinových listů: *Il Piccolo*, *La Gazzetta Letteraria Piemontese*, *Il Giornale di Napoli*, *Roma Capitale* a *Farfalla*. Zcela nepochybně ji inspiroval k psaní, její otec, poměrně zkušený novinář. Uvedl ji do tehdejšího neapolského kulturního světa a díky svým četným konexím jí pomohl prosadit se v tehdejší „mužském“ žurnalistickém světě.

Roku 1878, kdy definitivně opustila státní telegrafní společnost, debutovala jako prozaička povídkou *Opale*²⁴. Ta byla otištěná v novinách *Corriere di Napoli*, pod pseudonymem „Tuffolina“. Tím se zviditelnila a zapsala do podvědomí neapolské společnosti a kritiky. Úspěch jí však přinesly až další povídkové sbírky *Dal vero*²⁵, *Raccolta minima*²⁶.

22 1886, č. Normální dívčí škola

23 1885, č. Státní telegraf. F. Pover 1887.

24 1878, č. Opál

25 1879, č. Podle skutečnosti

26 1881, č. Nejmenší sbírka

V srpnu 1879 přišla velká rána pro celou rodinu. Milovaná matka Paolina ve věku pouhých 44 let zemřela v důsledku tuberkulózy. Serao, která na ní byla citově tolik vázána se najednou cítila zcela opuštěná. Snažila se však ze všech sil být oporou otcí, který její pomoc velmi potřeboval.

Následující roky 1880-1881 byly pro čerstvou novinářku-literátku velmi úspěšné. Psala články do novin *Capitan Fracassa*, publikovala soubor neapolských legend *Leggende Napoletane*²⁷ a světlo světa spatřil i její první román *Cuore inferno*²⁸, příběh frigidní ženy, kterou neočekávaně objevená milostná slast nakonec zahubila. O dva roky později vyšla další povídková sbírka *Piccole anime*²⁹ a úspěšný román *Fantasia*³⁰, popisující milostnou krizi dvou manželských párů a který se vzápětí dočkal velmi příznivé recenze v uznávaném literárním listu *Nuova Antologia*.

2.4 Dobývání Říma

Roku 1882 se rozhodla změnit prostředí a odešla do Říma, kde dostala místo v redakci novin *Capitan Fracassa*. Mít stálé místo redaktorky, bylo v té době pro ženu ojedinělé. Matilde Serao si své místo tvrdě vydřela. Byla velmi pracovitá, ctižádostivá, společenská a neměla problém s jakoukoliv diskuzí či polemikou. Ochotně také navštěvovala salóny římské smetánky, aby mohla psát o nejčerstvějších drbech z tohoto prostředí. Její osobnost vyvolávala v místních dámách spíše zvědavost než obdiv. Nebyla totiž ani bohatá, ani krásná a k eleganci měla také daleko. Jejich postoj samozřejmě vycítila a v jednom z dopisů se svěřila svému příteli:

„Queste damine eleganti non sanno che io le conosco da cima a fondo, che le possiedo nella mia mente, che le metterò nelle mie opere; esse non hanno coscienza del mio valore e della mia potenza. Mi trovano semplicemente charmante: io rido dentro di me“³¹

„Tyhle elegantní dámičky netuší, že jsem je prokoukla skrz na skrz, že jsou vlastnictvím mé mysli, že je zasadím do svých děl; ony si neuvědomují mou hodnotu, mou moc. Ony mě mají jednoduše za šarmantní: já se ve skrytu duše směju.“

27 1895, č. Neapolské legendy

28 1881, č. *Choré srdce*, A. Krejčí 1928

29 1883, č. Malé duše

30 1883, č. *Fantazie*, F. Pover 1887

31 BANTI, A. *Matilde Serao*. Op.cit, s. 38-39.

V té době se už její jméno objevovalo po boku těch nejvýznamnějších novinářů. Stala se neoddělitelnou součástí tehdejšího římského kulturního života. Psala články všeho druhu, od společenské rubriky, přes literární kritiku, politiku až po články zabývající se lidovými zvyky a tradicemi, které publikovala pod pseudonymy „Chiquita“, „Paolo Spada“ nebo „Angelo di Cabruna“.

Římský svět a jeho společnost ji velmi přitahoval a imponoval, její srdce však patřilo Neapoli, která jí každým dnem stále více jí chyběla.

„Penso ad una scappata che potrò fare... a Napoli come ad un sogno delizioso... A Napoli vedevo gli amici, qui veggo gli indifferenti. A Napoli era la festa del mio cuore, qui è il lento svolgimento del mio cervello.“³²

„Přemýšlím nad jakýmsi útekem, který bych chtěla učinit... do Neapole, jako do toho nelíbeznějšího snu... V Neapoli jsem vídávala přátele, tady vidím pouze lhostejné. Neapol byla rájem pro moje srdce, tady je jen pomalý průběh pro můj mozek.“

Roku 1884 vyšel román *La virtù di Checchina*³³ a na stránkách *Capitan Fracassa* byl otištěn velmi úspěšný veristický dokument *Il Ventre di Napoli*³⁴, líčící život a bídu v chudinských neapolských čtvrtích.

V hlavním městě, přímo v redakci *Capitan Fracassa* poznala i svého budoucího manžela Edoarda Scarfogliu³⁵. Byl to mladičký 23 letý začínající novinář, který přišel do Říma primárně za studiem. Byl velkým obdivovatelem Giosuè Carducciho (1835-1907), který se stal i velkou inspirací jeho básnické sbírky *Papaveri*³⁶. Pod pseudonymem „Papavero“ také následně přispíval do *Capitan Fracassa* a *Cronaca Bizzantina*. Byl imperialista, nacionalista a velký sympatizant Francesca Crispiho. Ze sňatku uzavřeného dne 28. 2. 1884 později vzešli 4 synové (Antonio, Carlo, Paolo a Michele). O holčičku, kterou čekali již během svatby, bohužel přišli během těhotenství. Za svědka jim šel jejich věrný přítel Gabrielle d'Annunzio, který později, dne 3. 3. 1884, publikoval v

32 SCAPPATICCI, T. *Introduzione a Serao*, Bari: Laterza, 1995, s. 26.

33 Č. Checchinina ctnost

34 Č. Břicho Neapole

35 Edoardo Scarfoglio (1860-1917): básník, prozaik a známý novinář

36 1880, č. Vlčí máky

listu *La Tribuna* článek pojednávající o jejich svatbě.

Roku 1885 se novomanželé rozhodli založit a řídit jejich první společné noviny nazvané *Corriere di Roma*. Ty měly, kvůli finančním problémům, trvání pouhé 2 roky.

Své zkušenosti, zážitky a poznatky z římského světa uložila Serao do díla *La conquista di Roma*³⁷, realistického popisu nesnadného zařazení se do římské společnosti.

Roku 1886 přišel na svět jejich první syn Antonio a současně byla vydaná povídková sbírka nazvaná *Il romanzo della fanciulla*, obsahující dvě dlouhé autobiografické novely *Telegrafi dello stato* a *Scuola normale femminile*, které se už v minulosti objevily otištěné na stránkách *Nuova Antologia*.

Již roku 1887 se rodina rozrostla o další dva členy, dvojčata Carla e Paola. Vyšel zároveň další z jejích románů *Vita e avventure di Riccardo Joanna*³⁸, příběh dvou novinářů, otce a syna, nesoucí zřejmě autobiografické prvky. Dílo je mimo jiné živým obrazem toho, jak vypadalo žurnalistické prostředí té doby. Je to příběh o bezmezné lásce k novinám a novinářině. I navzdory mateřským povinnostem Serao nikdy nepřestala psát. Je až k nevíře s jakou psala vervou a energií.

Celkově lze říci, že léta mezi 1880 – 1890 byla literárně nejplodnější a v jejich průběhu vznikla autorčina nejlepší díla.

V Římě se seznámila se spoustou nových osobností a uzavřela přátelství s významnými literáty té doby, např. s Giovannim Vergou (1840-1922), Antoniem Fogazzarem (1842-1911) a bratry Boito (Arrigo Boito: 1842-1918, Camillo Boito: 1836-1914). Jejím dobrým přítelem byl i již zmíněný Gabrielle d'Annunzio (1863-1938), který vzdal spisovatelce hold tím, že jí věnoval svůj román *Giovanni Episcopo*³⁹.

Velmi blízkými přítelkyněmi se jí staly 2 ženy: herečka Eleonora Duse (1858-1924) a novinářka Olga Ossani (1857-1933). O Eleonoře Duse a jejích hereckých výkonech často psala opěvňující články do nejrůznějších listů. Čímž jí samozřejmě nesmírně pomáhala a získávala nové příznivce.

37 1885, č. *Dobývání Říma*, K. Mečír 1916.

38 Č. Život a dobrodružství R. J.

39 1892, č. Biskup Jan

2.5 *Návrat do Neapole*

Do Neapole se s manželem vrátili kvůli již dále nezvladatelné finanční krizi jejich deníku *Corriere di Roma*. Pomoc jim nabídl Matteo Schillizi, židovský bankéř pocházející z Livorna, trvale žijící v Neapoli. Ten nabídl dvojici, aby se přestěhovali do Neapole a řídili jeho deník *Corriere del Mattino*. On mezitím převzal a vyřešil finanční otázku jejich římského deníku. Navíc jim nabídl i velmi slušný plat. Tak se stalo, že se celá rodina opět usadila v Neapoli. Od roku 1888 zde společně řídili *Corriere di Napoli* (nové jméno listu *Corriere del Mattino*).

Serao se tak konečně vrátila do tolik milovaného města, ze kterého už nikdy neodešla. Po návratu se věnovala především žurnalistice, avšak neopomíjela ani literární tvorbu. Roku 1891 vyšlo jedno z jejích nejúspěšnějších děl, román registrující realitu neapolské společnosti prostřednictvím vášně jejich obyvatelů pro sázení lotta, *Il paese di Cuccagna*⁴⁰. Téhož roku se s manželem rozhodli opoustit *Corriere di Napoli* a založili nový vlastní deník *Il Mattino*, který vlastnil sám Edoardo Scarfoglio.

Mezi lety 1892-1899 publikovala Serao mnoho děl, z nichž stojí za zmínku divadelní text: *O Giovannino o la morte*⁴¹, povídky: *Fior di passione*⁴², *Gli amanti*⁴³, *Le amanti*⁴⁴, *L'indifferente*⁴⁵ a romány: *All'erta, sentinella!*, *Castigo*⁴⁶, *La ballerina*⁴⁷.

Koncem století se spisovatelka pokusila o změnu poetiky. Odprostila se od veristicko-naturalistické linie a novým vzorem se pro ni stal psychologismus francozského spisovatele Paula Bourgeta (1852-1935) a mystická religiozita Antonia Fogazzara. To se nejvýrazněji odrazilo především v románu *Suor Giovanna della Croce*⁴⁸.

40 1891, sl. *Zaslíbená krajina*, S. Vallo 1989

41 1889, č. *Giovannino nebo smrt*

42 1888, č. *Květ vášně*, V. Klen 1890

43 1894, č. *Milenci*

44 1894, č. *Milenky*

45 1897, č. *Lhostejný*

46 1893, č. *Potrestání*

47 1899, č. *Baletka*

48 1901, č. *Sestra Jana z Kříže*

2.6 Období životních změn

S příchodem nového století začala její hvězda pomalu zapadat. Nedařilo se jí ani v osobním, ani v pracovním životě. Neustálé nevěry jejího manžela byly téměř na denním pořádku. Vždy je však nějak přešly a manželství pokračovalo dál. Jedna taková aféra už však byla příliš i na Matilde Serao. Jednalo se o dlouhotrvající milostný poměr jejího manžela s mladou francouzskou umělkyní Gabrielle Bessard. Z tohoto románu se narodila dcera. Scarfoglio však svou původní rodinou nehodlal opustit. To mladá Gabrielle nemohla přenést přes srdce. Jedno dne zazvonila u jejich dveří a kulkou mířenou přímo do hlavy skoncovala se svým životem. Nechala po sobě lístek na rozloučnou.

„Perdonami se vengo a uccidermi sulla tua porta come un cane fedele. Ti amo sempre.“⁴⁹

„Odpusť mi prosím, že přicházím k tvým dveřím, tak jako věrný pes, ukončit svůj život. Stále tě miluji.“

Zanechala po sobě kromě vzkazu na rozloučenou i jejich maličkou dceru. Ta byla následně svěřena do péče právě Scarfogliovi a Serao. Dlouhotrvající manželské neshody jak po stránce citové, tak i intelektuální vyústily roku 1902 v definitivní rozvod.

Roku 1903 začala Matilde Serao nový vztah s advokátem a novinářem Giuseppem Natalem, kterému zůstala po boku až do jeho smrti. Z tohoto nového svazku se narodila dcera Eleonora. Jméno pravděpodobně dostala na počest její nejbližší přítelkyně Eleanory Duse.

Serao po rozvodu se Scarfogliem opouštela i deník *Il Mattino* a sama založila nový literární časopis *La Settimana*. Ten měl trvání pouze do února roku 1904. Téhož roku pak založila vlastní denník *Il Giorno*, který řídila až do své smrti.

Jako novinářka velmi cestovala. Roku 1908 byla v Londýně, Bruselu, Paříži a Holandsku. Tento rok také publikovala fejetonový román *Il delitto di via Chiatamone*⁵⁰, povídky *Cristina*⁵¹ a

49 BUZZI, G. *Invito alla lettura di Matilde Serao*. Milano: Mursia, 1981, s. 47.

50 1908, č. Zločin v ulici Chiatamone

51 1908, č. Kristýna

*Lettere di una viaggiatrice*⁵² a román *Evviva la vita!*⁵³.

Na přelomu let 1909-1910 vyšla tato její díla: *I capelli di Sansone*⁵⁴, *San Gennaro nella leggenda e nella vita*⁵⁵.

Následující období bylo pro Serao velmi těžké. Zemřel jí otec a ona se cítila absolutně vyčerpaná. I přesto roku 1912 vydala další 2 romány *Evviva la guerra!*⁵⁶ a *La mano tagliata*⁵⁷. Následovala poté díla jako: *Ella non rispose*⁵⁸, *Parla una donna*⁵⁹.

1926 zemřel její partner Giuseppe Natale a ona sama byla nominovaná na udělení Nobelovy ceny za literaturu. Tu však nakonec získala její rivalka Grazia Deledda, což Serao velmi zasáhlo.

Zemřela ve věku 71 let, dne 25. 7. 1927. Připomeňme si úvodní citát, v němž Serao vyslovuje přání psát až do smrti. Toto přání bylo vyslyšeno. Srdeční příhoda ji zastihla u pracovního stolu, kde zrovna psala článek pro svoje milované noviny *Il Giornio*.

2.7 Dílo

Matilde Serao je autorkou mnoha tváří a je zcela nemožné jí zařadit k jednomu literárnímu proudu. Její tvorba je velmi rozmanitá, mísí se v ní různé literární směry i žánry. Psala povídky, eseje, romány, novinové články a reportáže. Její poetika se v průběhu let značně proměňovala.

Její tvorba by se dala obecně rozdělit do 4 jednotlivých etap:

- 1) První období se nese v duchu sentimentu a obecně v jejích raných dílech najdeme prvky charakteristické pro Romantismus.
- 2) Pro druhé období je charakteristické přiblížením se k verismu.
- 3) V následujícím období je zjevný odklon od verizmu a přiblížení se psychologismu a mystické religiozitě.
- 4) Na závěr se navrácí k jistému mladistvému realismu. Ten však bohužel postrádá tehdejší „svěžest“.

52 1908, č. Dopisy jedné cestovatelky

53 1908, č. Ať žije život!

54 1909, č. Samsonovy vlasy

55 1909, č. Legenda a život Svatého Gennara

56 1912, č. Ať žije válka!

57 1912, č. Rozkrojená ruka

58 1914, č. Ona neodpověděla

59 1916, č. Hovoří žena

Přehled kompletní autorčiny bibliografie:

Povídky:

- *Opale*, Napoli, De Angeli, 1878
- *Dal vero*, Milano, Perussia e Quadrio, 1879
- *Leggende napoletane*, Milano, Ottino, 1881
- *Raccolta minima*, Milano, Perussia e Quadrio, 1881
- *Pagina azzurra*, Milano, Perussia e Quadrio, 1883
- *Piccole anime*, Roma, Sommaruga, 1883
- *La virtù di Checchina*, Catania, Giannotta, 1884
- *Il romanzo della fanciulla*, Milano, Treves, 1886
- *Fior di passione*, Milano, Galli, 1888
- *All'erta sentinella!*, Milano, Treves, 1889
- *Dal vero*, Milano, Galli, 1890
- *La donna dall'abito nero*, Napoli, Chiurazzi, 1892
- *Piccolo romanzo*, Napoli, Pierro, 1892
- *Gli amanti*, Milano, Treves, 1894
- *Le amanti*, Milano, Treves, 1894
- *L'indifferente*, Napoli, Pierro, 1896
- *Donna Paola*, Roma, Voghera, 1897
- *L'infedele*, Milano, Brigola, 1897
- *Lettere d'amore*, Catania, Giannotta, 1901
- *Novelle sentimentali*, Livorno, Belforte, 1902
- *Cristina*, Roma, Voghera, 1908

- *Il pellegrino appassionato*, Napoli, Perrella, 1911
- *La vita è così lunga!*, Milano, Treves, 1918
- *Preghiere*, Milano, Treves, 1921

Romány:

- *Cuore infermo*, Torino, Casanova, 1881
- *Fantasia*, Torino, Casanova, 1883
- *La conquista di Roma*, Firenze, Barbèra, 1885
- *Vita e avventure di Riccardo Joanna*, Milano, Galli, 1887
- *Addio, amore!*, Napoli, Giannini, 1890
- *Il paese di Cuccagna*, Milano, Treves, 1891
- *Castigo*, Torino, Casanova, 1893
- *La ballerina*, Catania, Giannotta, 1899
- *Suor Giovanna della Croce*, Milano, Treves, 1901
- *L'anima dei fiori*, Milano, Libreria Nazionale, 1903
- *Storia di due anime*, Roma, Ed. Nuova Antologia, 1904
- *Dopo il perdono*, Roma, Ed. Nuova Antologia, 1906
- *Il delitto di via Chiatamone*, Napoli, Perrella, 1908
- *Evviva la vita!*, Milano, Treves, 1909
- *La mano tagliata*, Firenze, Salani, 1912
- *Ella non rispose*, Milano, Treves, 1914
- *Mors tua...*, Milano, Treves, 1926

- *L'ebbrezza, il selvaggio e la morte*, a cura di Marie Gracieuse Martin Gistucci, Napoli, Guida, 1977

Divadelní texty:

- *Dopo il perdono*, Napoli, Perrella, 1908
- *O Giovannino o la morte*, Napoli, Perrella, 1912

Díla žurnalistického ražení a ostatní:

- *Il Ventre di Napoli*, Milano, Treves, 1884
- *L'Italia a Bologna*, Milano, Treves, 1888
- *Le Marie*, Napoli, Pierro, 1894
- *Beatrice*, Napoli, Pierro, 1895
- *Nel sogno*, Firenze, Paggi, 1897
- *Come un fiore*, Firenze, Landi, 1900
- *Nel paese di Gesù (Ricordi di un viaggio in Palestina)*, Firenze, Landi - Napoli, Tocco, 1900
- *Saper vivere*, Firenze, Landi - Napoli, Tocco, 1900
- *Fascino muliebre*, Bergamo, Istituto italiano di Arti grafiche, 1901
- *La Madonna e i Santi nella fede e nella vita*, Napoli, Trani, 1902
- *Santa Teresa*, Catania, Giannotta, 1904
- *Il giornale*, Napoli, Perrella, 1906
- *Sognando*, Catania, Giannotta, 1906
- *Sterminator Vesevo*, Napoli, Perrella, 1906

- *Lettere di una viaggiatrice*, Napoli, Perrella, 1908
- *San Gennaro nella leggenda e nella vita*, Lanciano, Carabba, 1909
- *Evviva la guerra!*, Napoli, Perrella, 1912
- *Parla una donna*, Milano, Treves, 1916
- *Ricordando Neera*, Milano, Treves, 1920
- *Un taccuino inedito di Matilde Serao*, a cura di Michele Cautella, Napoli, Graus, 2008

3 Žurnalistika

Žurnalistika, žurnalismus, novinářství. 3 synonyma označující jedinou činnost. Kdo to vůbec novinář je? Co je předmětem jeho povolání? Z nespočtu definic jsem vybrala jednu, která nám poslouží k jeho bližšímu přiblížení.

Správným novinářem je ten, kdo „*je vybaven profesionálními dovednostmi k tomu, aby dokázal,*

a) z neustálého toku informací vybírat zprávy,

b) rozeznat, co je důležité a co ne,

c) důležité zprávy vřadit do řádného kontextu, z něhož lze usoudit, jaký má informace dosah a jaké má důsledky pro život jednotlivce ve společnosti,

d) vyložit informaci a její kontext jasně, zřetelně a pochopitelně

e) odolat vnějším tlakům.“⁶⁰

Žurnalistika a figura profesionálního novináře se, jako povolání samo o sobě, ustanovily až ve druhé polovině 19. století. Od samých počátků byla žurnalistika považována za ryze mužskou záležitost. Ve srovnání s jinými profesemi je velmi obtížné určit přesné kontury tohoto povolání a navíc její profesní standardy jsou velmi volně ustanovené. Dlouhou dobu nevyžadovala žádnou konkrétní profesní průpravu a nebyla vázána ani na žádné vstupní zkoušky. Dobrým novinářům „stačilo“ nadání a zvláštní talent, se kterým se ale museli už narodit. Její podoba se postupem času proměňovala a zajisté proměňovat i nadále bude. V dnešní době je povaha žurnalistického povolání zcela odlišná, a to především díky obrovskému rozkvětu komunikačních technologií a internetu. Ty dohromady způsobily nenávratnou změnu ve vykonávání této profese a propojily ji i s dalšími formami veřejné komunikace.

⁶⁰ JIRÁK, J. *Jak se dělají novináři: Aneb k pojetím studia žurnalistiky*. In Foret, Martin. Lapčík, Marek. Orság, Petr. *Média dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. Str. 331

3.1 *Vstup žen do světa žurnalistiky*

Jak bylo již řečeno, v počátcích vstupu žen coby novinářek do žurnalistiky bylo toto profesní prostředí, stejně jako většina ostatních placených zaměstnání na přelomu 19. století a 20. století, okupováno výhradně muži. Jak se tedy novinářky-ženy vůbec ke své profesi dostaly? Jak se v ní v prvních chvílích cítily? Jaké motivy je ke vstupu do této tradičně mužské profese vedly?

Ženy byly zpočátku považovány výhradně za adresátky, nikoliv za autorky žurnalistických textů. Postupem času jim bylo “dovoleno” vstoupit do mužského světa žurnalistiky pouze jako “ženským novinářkám”, které měly za cíl přilákat nové ženské publikum a vytvořit z něj tak další kupní sílu. Většina editorů a nejen oni, ženám neoprávněně přisuzovala nedostatek reportérských dovedností. Ženy proto byly zaměstnávány pouze jako autorky těch témat, o kterých muži věděli málo, a nebo o která neměli zájem jako např. móda, společnost, umění a společenská rubrika. Ženská žurnalistika se zabývala pouze “marginálními” tématy, zatímco mužská žurnalistika popisovala témata “seriózní”, převším politické či ekonomické otázky.

Hlavním důvodem, proč se ženy o tuto z mužského pohledu pro dámy nevhodnou profesi ucházely, bylo především stabilní ekonomické zajištění. I přesto, že byly za stejnou profesi obvykle placeny hůře než muži, byly stále schopny si žurnalistikou vydělat na živobytí. Novinářkami se koncem 19. století stávaly obecně svobodné ženy nebo ty, jejichž rodiny sužovaly určité finanční problémy.

Ženská žurnalistika začala být spatřována jako realizovatelné povolání pro ženy až v 90. letech 19. století. Ženy ale byly svými mužskými kolegy neustále odrazovány. Ti totiž nebyli jejich vstupem na žurnalistické pole příliš nadšeni. Muži nepřetržitě argumentovali, že ženy se k novinařině prostě nehodí. Údajně ženy mohly ztratit veškeré ideály, ženskost nebo dokonce i zdraví. Nicméně ty ženy, které ten tlak ustály a přijaly novinařinu za svou, se následně staly obhájkyňmi profese a velkými vzory pro spoustu dalších žen.

Jednou, z již zmíněných, výhod pro ženy byl i fakt, že pro vstup do žurnalistické profese, nebylo potřeba žádných specifických vstupních koncesí. To bylo velmi důležité, v době, kdy příležitosti ke vzdělání byly pro ženy a pro muže nerovné. Tato relativní otevřenost žurnalistiky znamenala šanci pro sebevědomé, houževnaté a odolné ženy s dobrým vzděláním a pocházející ze střední třídy. Neopomenutelným elementem, usnadňující ženám vstup do žurnalistiky byly samozřejmě rodinné konexe. Čehož bez váhání využila i Matilde Serao, která s pomocí svého otce

měla cestu již „pootevřenou“. Spolu s psaním a učením představovala žurnalistika jednu z mála otevřených cest, jak se vymanit z těžkostí způsobených skromným původem nebo krachem manželství.

3.2 Italská žurnalistika v druhé polovině 19. a první čtvrtině 20. století

3.2.1 Tisk jako nástroj politického boje

Při psaní této kapitoly jsem se opírala především o dílo *Storia del giornalismo italiano. Dalle origini a oggi.*, které vyšlo v turínském nakladatelství UTET, roku 1997 a na kterém se podílela skupina autorů G. Farinelli, E. Paccagnini, G. Santambrogio, A. I. Villa

V prvním desetiletí bezprostředně po sjednocení země, nebyla situace pro rozvoj žurnalistiky nejpříznivější. Itálie se, jak bylo již řečeno, potýkala s mnoha problémy. Byla krajinou převážně zemědělskou, s nedostatečným školstvím a velkým procentem negramotného obyvatelstva. Důsledkem toho byl nedostatečný počet potenciálních čtenářů na scéně.

Nicméně k jistému novinovému „rozkvětu“ došlo. Hlavní příčinou bylo celostátní rozšíření svobody tisku, čímž chtěla Savojská dynastie dát možnost necenzurovanému zveřejňování nejrozličnějších informací a sdílení vlastních názorů. To samozřejmě podnítilo vznik nových deníků.

Tisk v nově vzniklém státě byl důležitý, jelikož spoluvytvářel představu o tom, co je to národ, podporoval komunikaci v národním jazyce a nabízel doklady živé existence národa. Vedle národně identifikačního poslání plnil i funkci politickou. To až do té míry, že se dokonce stal hlavním protagonistou probíhajících politických bojů. Ať už pravice, či levice jej využívala jako základní manipulační nástroj. Takovýto boj však nebyl příliš vyrovnaný, jelikož vládnoucí strana měla vždy navrch. Mohla totiž čerpat z vládních finančních fondů a tím tisk plně sponzorovat. Proto v této době nebyly výjimkou ani deníky, které se objevily z čista jasna, v období předvolební kampaně a vzápětí opět nepozorovaně zanikly. V době, kdy byl velmi omezený počet lidí, kteří byli zapojeni do politického života (1861 může volit pouze 1,9% obyvatel) a stačilo tak pouhých pár stovek hlasů, se takováto investice nepochybně vyplatila. Novinám, které byly spřízněné s režimem, se navíc dostalo i zjevné podpory, a to i finanční.

V prvních letech nově sjednocené Itálie, denně vycházelo necelých pět set tisíc výtisků všech existujících novin (tehdejší počet obyvatel byl zhruba 27 milionů obyvatelů). V roce 1873 už počet vzrostl na osm set tisíc výtisků denně. Jejich distribuce byla velmi obtížná, proto převažoval odběr předplatitelský. „Stánkový“ prodej byl značně limitovaný (v roce 1861 existovaly na celém

území Itálie pouze dvě trafiky). Dalším problémem bylo, že většina deníků navíc nerespektovala svou periodicitu a vycházely dosti nepravidelně.

Ani jejich poměrně vysoká prodejní cena jim nehrála do karet. Cena jednotlivých listů se lišila a zpravidla záležela na jejich formátu. Pohybovala se však zpravidla od 5 do 10 centů. Samozřejmě publikované zprávy nebyly nejaktuálnější, vycházely v průměru 5 až 6 dní po reálném odehrání se události. Žádný z tehdejších vydavatelů si totiž nemohl dovolit telegraf sloužící k rychlé výměně zpráv, jako tomu bylo například ve Francii či Anglii.

Novinářským centrem té doby se stal Milán, kde bylo vydáváno kolem 30 novinových listů. Nejvýznamějšími z nich byly: *Gazzetta di Milano*, *La Lombardia* (oficiální tisk nové vlády, se všemi finančními výhodami), *Il Pungolo*, *La Perseveranza*. Důležitost a dynamiku novinářského průmyslu v Miláně podtrhlo i vydání nového deníku *Il Sole*, který poprvé vyšel roku 1865. Šlo o vůbec první deník s ekonomicko-obchodně-finančním zaměřením.

Turín z novinářského hlediska ztrácel. Zde byl nejvýznamějším deníkem bezpochyby *Gazzetta del Popolo*, který však byl provinčního charakteru a hájil jistý „piemontismus“.

Florence získala na důležitosti v době, kdy sem bylo přesunuto sídlo vlády a parlamentu a stala se prozatímním hlavním městem (1865). Hojně vydávaný byl zde deník *La Nazione* a jeden čistě kulturní orientace *Nuova Antologia*.

Z novin vycházejících na jihu země stojí za zmínku *Roma*, *Il Piccolo* (Neapol), *Giornale della Sicilia* (Palermo).

Ve výčtu nejvýznamnějších novinových listů vydávaných v prvních letech po sjednocení země nesmí chybět ani *L'Osservatore Romano*, oficiální deník Svatého stolce, který se začal vydávat roku 1861 ve Vatikánu.

Počet nových novinových listů neustále stoupal. V roce 1873 bylo evidováno 55 oficiálních novinových titulů, o 3 roky později jich bylo již 65 a roku 1887 pak dokonce 145.

V této době bylo jen velmi málo novinářů, kteří se touto prací dokázali uživit. Průměrný denní plat novináře byl totiž činil necelé 2 liry. Psaní novinových článků proto fungovalo pouze jako přivýdělek, současně při vykonávání jiné profese.

Politický boj, mizerné finanční ohodnocení a novináři dychtící po jakémkoliv přivýdělku byly samozřejmě rájem pro korupci. Jak pronesl Ruggiero Bonghi, ředitel časopisu *Perseveranza*.

„È assurdo pretendere che si possa restare un galantuomo facendo il mestiere del giornalista. Più misero è il compenso, più è disposto, più è costretto a vendersi e a rivendersi“⁶¹

„Je naivní myslet si, že je možné být novinářem a zároveň zůstat džentlmenem. Čím mizernější je plat, tím je každý svolnější či dokonce nucenější se zaprodat.“

Dnes považujeme noviny za cosi samozřejmého, jeden z mnoha prostředků, jak se dozvědět o nejčerstvějších událostech. V té době však byly noviny jediným informačním prostředkem. Byly dokonce jakýmsi „luxusem“, jelikož času a peněz nazbyt neměl každý.

3.2.2 Zrod moderního tisku

Už koncem 60. let se žurnalistika začala zásadním způsobem měnit. Došlo k velkému technologickému pokroku, což umožnilo výrobu dostatečného množství kopií v rekordním čase. Zároveň byla modernizována i novinová distribuce.

Snížení cen novinového papíru, velký počet výtisků jednoho čísla, distribuce pouličním prodejem a výnosy z řádkové inzerce poté umožnili rapidní snížení ceny a noviny se staly dostupnými širším čtenářským skupinám. Novou čtenářskou obcí se staly nižší společenské vrstvy, ke kterým se rázem obrátila pozornost. Objevili se tím pádem noví čtenáři, kteří dychtili po jednoduchém, užitečném a atraktivním čtení.

Další významnou změnou byla pevnější organizace práce. Vznikaly první strukturované redakce, zahrnující profesionály ze všech odvětví. Od typografů až po opravdové novináře, kteří nahradili předchozí autory článků, věnující se novinařině pouze okrajově. Novinařina se stala prací na plný úvazek. Novináři se přesunuli z barů a kaváren do klidných kanceláří a redaktoři už nutně nepatřili jen mezi vzdělanou vyšší třídu. Zároveň přibývalo i vydavatelů.

Všechny tyto novinky dopomohly ke vzniku prvním „moderním novinám“ a současně k tzv. komercializaci tisku. Tisk se stal průmyslovou záležitostí vyrábějící produkty určené masám a přestal být pouhým nástrojem politických bojů.

61 MURIALDI, P. *Storia del giornalismo italiano*. Bologna: Il Mulino, 1996, s. 64.

Díky novým technologiím se zvyšovalo množství informací, které se v novinách objevovaly. Technologie umožnily také text odlehčit, učinit jej čitelnějším (z typografického hlediska), přidat ilustrace apod. Byla také zkrácena doba mezi událostí samotnou a publikací, o což se zasloužilo použití telegrafu. Uvnitř novin se začala rozvíjet reklama a inzerce. Došlo k naprosté komercializaci tohoto řemesla a nastal opravdový souboj mezi periodiky o prvenství na tehdejšímu trhu.

Hlavní postavení si stále drželo město Milán. Nejvýznamějšími zdejšími nakladatelstvími byly Emilio Treves a Sonzogno. Právě ve druhém ze jmenovaných začal roku 1866 vycházet deník *Il Secolo*, který je považovaný za úplně první „moderní“ periodikum na italském území. Co však deník, po dlouhou dobu řízený pacifistou a držitelem Nobelovy ceny za mír z roku 1907 Ernestem Teodorem Monetem (1833-1918), přinesl nového? Čím si přízvisko moderní vysloužil?

V první řadě si zakládal na politické neutrálnosti, prosazoval demokracii a nikdy se nestal nástrojem žádného politického hnutí či strany.

„mai messo al servizio di nessuna società politica, di nessun gruppo, di nessun ministero; sicché il pubblico, fin dalle sue origini, s'accorse che era un giornale fatto per uso de'lettori“⁶²

„nikdy nesloužil žádné politické straně, uskupení či ministerstvu; tím pádem si čtenáři mohli všimnout, již od jeho samých počátků, že se jedná o noviny sloužící pouze jim.“

Obrátil pozornost na střední vrstvu. Tomu napomáhala figura reportéra, jež se stala zcela neodmyslitelnou. Reportéři byli každý den osobně vysíláni na radnice, policejní stanice, soudy, do nemocnice ale i do divadel a míst, kde se obecně scházeli lidé. O těchto veřejných, hojně navštěvovaných místech potom přinášel publiku čerstvé informace.

V redakci těchto novin se zrodila také nová figura tzv. administrativního koordinátora, kterým byl Enrico Reggiani. Jeho posláním bylo dostat a udržet noviny na samém vrcholu tehdejšího prodeje. A to se mu také povedlo. K tomu, aby porazil konkurenci, využil všech možných prostředků: začal být používán drahý telegraf, byly publikovány 2 fejetonové romány denně, rubriky byly velmi různorodé, aby si každý našel své téma, začaly se objevovat první ilustrace a poslední z 5 sloupců byl věnovaný reklamě, díky níž se deník mohl pyšnit nízkou cenou

62 FARINELLI, G., *Storia del giornalismo italiano. Dalle origini a oggi*. Torino: Utet, 2004, s. 176.

(stál pouhých 5 centů, a to i za hranicemi Milána).

Noviny byly stále úspěšnější a počet jejich výtisků stoupal. Z původních denních 6 000 (1866), 20 000 (1872), 35 000 (1877), až dokonce 54 000 výtisků v roce 1881. To vedlo k zakoupení druhého typografického stroje a tzv. dnu otevřených dveří pro čtenáře, kteří mohli chodit a pozorovat jak takový tisk probíhá. Po dlouhou dobu byl nejrozšířenějším a nejprodávanějším periodikem v celé Itálii. Deník byl natolik důležitým, že se postupně začalo používat slov „secolo“/ „secolista“ k obecnému označení novinových stánků a prodejců.

Jediný konkurence schopný byl deník *Corriere della Sera*. Ten poprvé vyšel v Miláně, dne 5. 3. 1876. Vedl ho neapolský novinář Eugenio Torelli Viollier (1842-1900). Deník byl jakousi levicovou verzí *Il Secolo*, vyslovující se pro konstituční monarchii. Hned z počátku se z něj stal deník opozice a několikrát mu dokonce hrozilo, že bude muset ukončit svou činnost.

O prosazení se na trhu musel deník dlouho bojovat. V březnu 1885 bavlnářský průmyslník Benigno Crespi (1833-1920) financoval deník velkou sumou peněz, která byla použita k jeho celkové rozsáhlé modernizaci. Velkého úspěchu se mu dostalo pod vedením novináře Luigiho Albertiniho (1871-1941). Sesunul z trůnu *Il Secolo* a roku 1906 se *Corriere della Sera* se svými 150 000 výtisky stal nejúspěšnějším italským deníkem.

Prvním levicovým deníkem vycházejícím v hlavním městě byl *La Capitale*. Za jeho zrodem stál novinář Raffaele Sonzogno (1829-1875). Stejného zaměření byly i následující: *Il Diritto* (1854, Turín), *Il Popolo romano* (Řím, 1873).

Novinových listů v tomto období vycházela spousta. Omezím se proto zde pouze na výčet některých, nejvýznamnějších z nich.

Milán: *La Ragione*, *La Plebe* (první socialistický deník), *Perseveranza*

Řím: *Il Messaggero*

Turín: *Gazzetta del Popolo*, *Gazzetta Piemontese* z níž se roku 1895 stala *La Stampa*

Florencie: *La Nazione*

Janov: *Secolo XIX*

Bologna: *Il Resto del Carlino*

Neapol: *Il Mattino*

V 90. letech noviny začaly obohacovat svou nabídku o ilustrované přílohy. Byly jimi například: *Fanfulla della domenica*, *Il Secolo Illustrato*, *Il Corriere illustrato della domenica*, *L'illustrazione popolare*, *La Gazzetta illustrata della domenica*, ecc.

Roku 1896 byl v Římě založen deník *Avanti!*, nástroj italské socialistické strany (Partito Socialista Italiano). Jeho prvním šéfredaktorem se stal Leonida Bissolati (1857-1920). Roku 1911 přebral jeho vedení sám Benito Mussolini (1883-1945), ovšem kvůli svým protiválečným názorům byl roku 1914 z novin vyloučen.

Velmi početný byl i tisk regionálního rázu. Menší deníky, které byly spjaté a distribuované pouze v určitém teritoriu.

Roku 1895 se Crispiho vláda rozhodla zaútočit na Etiopii. Někteří z novinářů se z vlastní iniciativy vydali do míst bojů a posílali zpět do redakcí jejich reportáže. To byla velká novinka, která italské čtenáře velmi zaujala. Figura novináře-zahraničního reportéra se tak stala nedílnou součástí každé redakce. Další významnou novinkou byl rozkvět tzv. investigativního novinářství. Jednalo se vyhledávání a shromažďování informací o nějakém podezřelém jednání veřejných činitelů, kteří měli jak důvody, tak i prostředky, takové jednání ukrýt. Investigativní novinářství se následně stalo důležitou součástí společenské kontroly vládních a politických představitelů či úřadů.

Nejvýznamější noviny, založené v druhé polovině 19. století a vycházející dodnes:

Název periodika	Místo vydání	Rok 1. vydání
<i>La Nazione</i>	Florence	1859
<i>Il giornale di Sicilia</i>	Palermo	1860
<i>L'Osservatore Romano</i>	Řím	1861
<i>Il Sole</i>	Milán	1865
<i>Il Secolo</i>	Milán	1866, zaniklo 1928
<i>Corriere delle Sera</i>	Milán	1876
<i>Il Messaggero</i>	Řím	1878
<i>Il Piccolo</i>	Terst	1881
<i>La Tribuna</i>	Řím	1883
<i>Il Resto del Carlino</i>	Bologna	1885
<i>Il Secolo XIX</i>	Janov	1886
<i>Il Gazzettino</i>	Benátky	1887
<i>Il Mattino</i>	Neapol	1892
<i>La Stampa (ex Gazzeta Piemontese, '67)</i>	Turín	1895
<i>Avanti!</i>	Janov	1896
<i>La Gazzetta dello Sport</i>	Milán	1896

3.2.3 Počátek nového století

Začátek nového století, doba Giolittiho vlády, byl pro italské novinářství obdobím „zlatého věku“. Deníky vzkvétaly a upevňovaly svoji pozici na trhu. Počet jejich výtisků se téměř zdvojnásobil a menší proměnou prošel i jejich vzhled, z tradičních čtyř stránkových se nově staly deníky šesti stránkové.

Kromě již zmíněných deníků, působících v minulém století, se na scéně objevily i některé nové listy, jako např: konzervativní *Giornale d'Italia* (Řím, 1901), socialistický *Il Lavoro* (Janov, 1903), liberální *Il Nuovo Giornale* (Florence, 1906), katolický *Il Corriere d'Italia* (Řím, 1906).

S měnící se atmosférou a s pomalu přicházející válkou se zrodil i tisk nacionalistický *L'idea nazionale* (Řím, 1911). Před rokem 1914 se obecně noviny rozdělovaly podle toho, jaký byl jejich postoj ke vstupu do války. Roku 1914 založil Benito Mussolini deník *Il Popolo d'Italia*, vyslovující

se pro vstup Itálie do války. Tento deník se navíc po následujících 20 let stal oficiálním, ne však jediným, tiskem fašistického režimu. Proti němu stál *L'Avvenire d'Italia*, hájící naopak neutralistický postoj.

Po skončení války se objevily listy podporující komunistickou ideologii: *Ordine Nuovo* (Turín, 1919) a *l'Unità* (Milán, 1924), nebo naopak demokratický *Il Mondo* (Řím, 1922).

V průběhu dvacátých let docházelo k upevňování fašistické moci, která přinesla mnoho legislativních opatření značně limitujících svobodný tisk. Nejvýznamnějšími z nich byly tzv. „leggi fascistissime“, jejichž přijetí probíhalo postupně v letech 1925-1926. Tyto zákony zasahovaly radikálním způsobem do ústavy a výrazně omezovaly svobodu projevu. Jejich vyvrcholením byl 31. prosinec 1925, kdy byla definitivně zrušena svoboda tisku. Tisk byl fašisty kontrolovaný už předtím. Dá se říci, kdo nebyl členem fašistické strany, psát takřka nemohl.

3.3 Matilde Serao a žurnalistika

Žurnalistika byla pro Matilde Serao naplní a vášní celého jejího života. Jak tuto profesi vnímala a co pro ni znamenala, sama popsala těmito slovy:

*„Il giornalista è l'apostolo del bene, esaltatore solo della pace, della virtù e dell'eroismo, [...] il giornale è la più nobile forma del pensiero umano, il giornale dell'avvenire sintetizzerà, dominandole, tutte le energie e tutte le attività di valore. L'avvenire è del giornale.“*⁶³

„Novinář je poslem dobra, je oslavou míru, ctnosti a hrdinství, [...] noviny jsou tou nejvznešenější formou lidského myšlení, noviny v budoucnu syntetizují a opanují všechny významné proudy a činnosti. Budoucnost patří novinám.“

Šílenství a shon redakce, napětí a stres při včasném odevzdání článku, pátrání po nejnovějších událostech... Přesně to bylo prostředí jako stvořené pro nezkrotnou osobnost Matilde Serao. Svět žurnalismu, ve kterém se Serao mohla plně angažovat a najít sama sebe.

63 SCHILARDI, W. *Matilde Serao giornalista*, Lecce: Milella, 1986, s. 22.

Spisovatelka měla již od dětství možnost utvářet si v paměti obrazy a představy vyličené později v jejích dílech. Svět žurnalistiky byl Matilde Serao blízký už od útlého dětství, a to především díky jejímu otci, aktivnímu novináři.

Její první kontakt s žurnalistikou byl v podobě drobných anonymních příspěvků do deníků *Il Piccolo*, *Roma Capitale*, *La Farfalla* a *La Gazzetta Letteraria Piemontese*. Od roku 1878, kdy definitivně opustila státní telegrafní služby, se stala novinářina jejím jediným zdrojem příjmu. Matilde Serao se tak stala „novinářkou na plný úvazek“.

Začátky její žurnalistické dráhy nebyly vůbec jednoduché. Pro tehdejší společnost měla žena v životě pouze jediné poslání: být milující manželkou a matkou od rodiny. V žádném případě se nepočítalo s její účastí na veřejném životě. Své místo a respekt si proto musela v mužské konkurenci tvrdě vybojovat. Ona to ale s přehledem dokázala a v průběhu pár let se stala uznávanou spisovatelkou a novinářkou nejen po celé Itálii, dokonce i daleko za jejími hranicemi. Kromě touhy a vášně psát jí kupředu hnala i snaha překonat onen, ve společnosti zafixovaný, stereotyp ženy v domácnosti.

V letech 1880-1881 posílala příspěvky do římských novin *Capitan Fracassa*. O rok později se stala plnohodnotnou členkou jejich redakce. Dostat stálé místo v redakci takových novin byla naprostá senzace a Matilde Serao byla tak jednou z prvních žen, které se to podařilo. Své nové úlohy se zhostila výborně. Založila a vedla zde novou rubriku *La piccola posta conobbe*, která měla obratem u čtenářů velký úspěch. Jednalo se o společenskou rubriku zaměřující se na římskou smetánku a dění kolem ní. To bylo v té době tématem velmi aktuálním. Římský kulturní život se totiž stal středobodem nejen italské, ale i celé evropské kultury. Své příspěvky publikovala pod pseudonymy „Chiquita“, „Paolo Spada“, „Angelo di Cabrana“, nebo dokonce „Capitan Fracassa“.

Její články byly adresované především ženskému publiku, všech společenských vrstev. Matilde Serao svými příspěvky vyzývala k modernizaci a měšťanské spořádanosti. Již zde se začaly objevovat i témata typická pro celou její následující žurnalistickou dráhu: boj proti feminismu a emancipaci žen, boj proti socialismu a všem levicově orientovaným stranám, podpora monarchie a rázné vystupování proti rozvodům, téma které by si nejspíš s odstupem let dobře rozmyslela. Její příspěvky byly nejrůznějšího zaměření a dokazovaly její velký rozhled a vzdělanost. To samozřejmě přitahovalo pozornost jak redaktorů, tak čtenářů.

Současně spolupracovala i s dalšími listy jako: *Nuova Antologia*, *Fanfulla della Domenica*, *Domenica Letteraria* a *Cronaca bizantina*. *Cronaca bizantina* byl ve své době velmi ambiciózní časopis, který přitahoval pozornost velkého počtu čtenářů napříč celou Itálií. Nemohla si proto tuto prestiž nechat ujít a spolupráci s ním bez váhání přijala.

Roku 1885 společně s manželem Edoardem Scarfogliem založili a řídili nový deník *Corriere di Roma* (1885-1887). Mít vlastní deník byl Scarfogliův dlouholetý sen. Stačilo jen najít ochotné sponzory a kvalitní spolupracovníky a dne 25.12.1885 spatřilo světlo světa jeho první vydání. Serao zde položila základy publikem tolik milované společenské rubriky *Api, mosconi e vespe* (Včely, masačky a vosy). Tu následně vedla i v dalších denících a patřila v té době k těm nejsledovanějším ze všech. Pod své příspěvky v této rubrice se podepisovala pseudonymem „Gibus“⁶⁴. Serao byla bez pochyb tím „umírněnějším“ hlasem deníku. Psala články o tradicích, zvyklostech a každodenním životě šlechty. Její publikum pocházelo především z nižší střední vrstvy. Byli to lidé, kteří dobře věděli, že mezi šlechtu nikdy patřit nebudou, velmi ji ale obdivovali a toužili o ní alespoň číst a dozvědět se více.

Hlavní slovo v novinách měl vždy přirozeně Scarfoglio. Kvůli jeho četným pracovním cestám, však řízení celého deníků často připadalo právě na Serao. Ta se vždy všech úkolů a aktivit zhostila s velkou pečlivostí a odhodláním. *Corriere di Roma* se ale záhy ocitl ve finanční tísní. I přes pomoc řady investorů, nejčastěji neapolských, byla jeho činnost roku 1887 ukončena.

Manželé nevěděli, jak finančním problémům čelit, proto vřele uvítali pomoc Mattea Schilliziho, židovského bankéře pocházející z Livorna, trvale žijícího v Neapoli. Ten nabídl dvojici aby se přestěhovali do Neapole a řídili zde jeho již existující deník *Corriere del Mattino*, jehož redaktor před nedávnem zemřel. On mezitím převzal a vyřešil finanční otázku jejich římského deníku. Navíc jim nabídl i velmi slušný plat. Serao a Scarfogliem neváhali a tak se stalo, že se celá rodina natrvalo usadila v Neapoli.

Od roku 1888 zde společně řídili *Corriere di Napoli* (nové jméno listu *Corriere del Mattino*), se kterým spolupracovala řada významných literátů té doby, jako např. Salvatore de Giacomo (1860-1934), Luigi Capuana (1839-1915), la Contessa Lara (1849-1896), Giosuè Carducci, Gabrielle d'Annunzio a další. Neapol se tak konečně dočkala velkého deníku, který se svým významem a rozsahem mohl měřit s novinami pocházejícími z celé Itálie. Novinařina měla v Neapoli samozřejmě své místo i před jejich příchodem, oni se však zasloužili o její modernizaci a

64 Pseudonym Gibus odkazuje na skládací cylindr, pocházejí z roku 1823 z Francie, od stejnojmenného Antoina Gibuse.

pozvedli ji na národní úroveň.

Serao zde i nadále pokračovala ve své společenské rubrice *Api, mosconi e vespe*. Navíc v době manželovy nepřítomnosti psala i o politice a záležitostech úzce s ní spjatých, vždy pod pseudonymem „Giuliano Sorel“. Edoardo Scarfoglio bohužel nedokázal novinám dát přesné politické a kulturní zaměření. Postupem času se vztahy Scarfoggia a Schilizziho rozostřily. Manželé se proto rozhodli z *Corriere di Napoli* odejít a založit nový deník, který by byl čistě pod jejich záštitou a nemuseli by se tak podřizovat ničím požadavkům.

Roku 1892 definitivně opustili *Corriere di Napoli* a založili *Il Mattino*. Deník, jehož jediným vlastníkem byl sám Scarfoglio a který vychází dodnes. S pouhými počátečními tisíci liry, které měli k dispozici, dokázali vybudovat největší, nejčtenější a nejprestižnější noviny v dějinách Neapole. *Corriere di Napoli* naopak brzy po jejich odchodu zcela zanikl.

Scarfoglio se v *Il Mattino* věnoval především otázce politické, vyslovující se kladně ke kolonialismu, který by dle jeho názoru mohl pomoci povzvednout situaci panující na italském jihu.

Narozdíl od něj Serao náladu deníku odlehčovala, pokračovala i zde ve své již proslavené mondénní rubrice *Api, mosconi e vespe*. Zpočátku se rubrika věnovala tématům jako: bály, oslavy, dvorní návštěvy, modní přehlídky, divadelní představení, zasnoubení, svatby a pohřby v prostředí šlechty. Později se její zaměření rozšířilo, především na aspekty z každodenního života a další nejružnější odchylky jako například: recepty na vaření, sport, dostihy, plavky, nejnovější literární novinky, karnevalové oslavy, prázdniny, nemoci a také poznatky z jejích cest. Rubrika dokázala pobavit a zaujmout široké publikum, především to ženské.

*„Sei un aristocratico e vuoi tu saper le gesta mondane dei tuoi pari, se nascono e muoiono, se si fidanzano e si sposano, se partono o arrivano, sei tu borghese che guardi con occhio da snob la grande società, sei tu un provinciale a cui una sfilata di titoli riempie l'anima di giulebbe? Ebbene, ti abbiamo inventata una cronaca mondana copiosa, abbondante [...]“*⁶⁵

„Jsi šlechtic a chceš vědět o společenském počínání sobě rovných, zda se rodí a umírají, zda se zasnubují a uzavírají sňatky, zda odjíždějí či přijíždějí, jsi měšťák a koukáš se snobským pohledem na onu vyšší společnost, jsi maloměšťák jemuž přehlídka titulů naplní duši radostí? Nuže, připravili jsme pro tebe bohatou, vydatnou společenskou rubriku [...]“

65 SCAPPATICCI, T. *Introduzione a Serao*. Op. cit., s. 107.

Po rozvodu se Edoardem Scarfogliem, roku 1902, opustila *Il Mattino* a založila vlastní literární časopis *La Settimana*. Tento časopis měl imitovat, v italském duchu, francouzskou předlohu *Revue Hebdomadaire*. Věnoval se především literatuře, umění a vědě. Jednotlivé výtisky byly velmi laciné, proto byly přístupné širokému okruhu čtenářů. I přesto však neměl dlouhého trvání, jeho činnost byla ukončena roku 1904.

Již téhož roku došlo k jakémusi završení její žurnalistické dráhy. S vypětím všech sil založila vlastní velký deník *Il Giorno*. Jeho první číslo vyšlo dne 27. 3. 1904. Deník se stal nesmírně významným pro celou neapolskou společnost. Dalo by se říci, že držel kontrolu nad celým politickým a veřejným životem v Neapoli. *Il Giorno* si kladl za cíl vzdělávat neapolskou společnost a snažil se, probudit v ní důvěru v lepší život, probudit v ní důstojnost a čestnost. Byl cílený především na čtenáře pocházející z italského jihu.

Matilde Serao se tak stala první italskou ženou, která kdy založila a vedla vlastní noviny. Byla velmi uznávanou osobností, nikdo jí v té době neřekl jinak než „a signora“. Čiřila z ní neustále neskutečná energie. Ve zběsilém tempu, s nevídanou lehkostí, ze sebe doslova chrlila nejen články, ale také knihy.

Postava novináře-spisovatele nebyla ničím významným. Zejména na jihu Itálie měla dlouhou tradici. Naprostou novinkou však byla postavy ženy novinářky-spisovatelky, kterou právě Matilde Serao byla.

4 Il ventre di Napoli

Toto dílo je považováno za vrchol autorčiny celoživotní tvorby. Je to výprava do nejchudších městských částí Neapole.

4.1 Okolnosti vzniku

Jedná se o tzv. investigativní reportáž. V rychlosti si přiblížíme, co to vlastně reportáž je a jaké jsou její hlavní rysy. Reportáž je publicisticko-literární žánr podávající očitě svědectví o aktuálních společenských jevech. Klade důraz zejména na faktografičnost a ověřitelnost informací. Typická je pro ni věcnost, dokumentárnost, výpravnost, dynamika, úvahovost, zvýšená frekvence časových a místních určení, tamních názvů a sociálně či regionálně profesních výrazů (termíny, slang). Nesmíme opomenout ani její rafinovanou stylizaci. Reportáž podává informace o aktuálních skutečnostech každodenního života. Autor reportáže předkládá čtenářům fakta, která následně hodnotí a vyjadřuje jeho vlastní stanovisko. Reportáž se zrodila v druhé polovině devatenáctého století v souvislosti s rozvojem tisku.

Il ventre di Napoli je reportáží zachycující bídné podmínky panující v nejchudších neapolských čtvrtích.

Období, ve kterém dílo vznikalo, bylo pro celou Neapol obdobím zvláště bolestivým. Psaní Serao započala v roce 1884, kdy Neapol zachvátila devastující epidemie cholery. Během této epidemie byla nejvíce postižena především nižší vrstva, jejíž prostředí Serao velmi dobře znala, jelikož v něm vyrůstala a přirostlo jí k srdci.

Prvotním záměrem nebylo napsání knihy, šlo pouze o krátké reportážní články otištěné v novinách. Takovýchto reportáží bylo zpočátku 9. Všechny později vyšly v jednom svazku⁶⁶. První reportáž s názvem *Sventrare Napoli (Asanovat Neapol)*, byla otištěná dne 17. 9. 1884 na přední straně deníku *Capitan Fracassa*. Název byl s největší pravděpodobností reakcí na projev tehdejšího ministerského předsedy Agostina DePretise⁶⁷. Ten přijel do Neapole, aby se na vlastní oči přesvědčil o situaci panující ve městě v návaznosti na rozsáhlou epidemii. Byl doslova zděšen tím, co viděl: otřesné hygienické podmínky, „brlohy“ obývané vícečlennými rodinami, všudypřítomná bída a lidé umírající přímo na ulicích. Po návratu z Neapole pronesl větu: „*Bisogna sventrare Napoli*“ (*Je třeba asanovat Neapol*). Myslel tím srovnat se zemí tu nejchudší a nejpostiženější část města, tak

⁶⁶ Jednotlivé články vyšly v prosinci téhož roku, 1884 jako kniha v nakladatelství Treves.

⁶⁷ Agostino DePretis (1813-1887), italský politik, ministr a premiér v letech 1876-1879 a 1881-1887.

aby se do centrálních částí dostalo více světla a čerstvého vzduchu. V důsledku toho mělo dojít k ozdravení životního prostředí. Městu to mělo prospět a především se tím mělo předejít dalším podobným epidemiím. Autorčiny články byly jakýmsi útokem na neznalost DePretise a celé vlády, která situaci italského jihu, především Neapole, do té doby zcela ignorovala. Vláda totiž vůbec neměla ponětí, co se ve městě dělo a jaké podmínky zde panovaly.

„Non fu per la prima volta, in passato la città soffrì di epidemie dalla peste al tifo, dalle febbri malariche alle altre malattie infettive che però facevano parte della vita quotidiana dei quartieri che Matilde Serao conosceva bene e di cui parlò nelle sue opere. Le conseguenze di queste sfortune furono gravi per tutti i cittadini.“⁶⁸

„Nebylo to poprvé, již v minulosti bylo město sužováno různými epidemiemi od moru po tyfus, přes malárii a další infekční onemocnění, která však byla nedílnou součástí každodenního života. Týkala se zejména těch čtvrtí, které Matilde Serao velmi dobře znala a o kterých hovořila ve svých dílech. Následky těchto tradédií byly značné pro všechny o byvatele.“

Články jsou často označovány za jednu z nejlepších italských reportáží vůbec. Jednalo se totiž o téma, které bylo Serao velmi blízké a ke kterému nebyla lhostejná. Šlo o její milovanou Neapol. V textech najdeme dokonce i autorčiny úvahy o tom, jak situaci v Neapoli zlepšit. Možností, dle jejího názoru, mohlo být například snížení nájmu v nových neapolských čtvrtích a následné přemístění obyvatel z těch nejvíce poškozených částí právě do těchto prostor. Pomoci by mohlo i zavedení pouličního osvětlení a pravidlených městských hlídek. Důležitá byla i snaha o udržování čistoty.

68 SCHILARDI, W., *Matilde Serao giornalista*, Op. cit., s. 36.

4.2 *Struktura + obsah knihy*

Jedná se o jakýsi dokument o životě v Neapoli, o kladných i záporných stránkách tohoto města a jeho obyvatel. Serao chtěla poukázat na všechny aspekty tamnějšího života. Od ekonomiky, přes stravu a náboženství, až po nezroknou vášeň všech obyvatel pro loterii. Odkrývala ale i největší problémy, které město sužovaly. Byly jimi v první řadě ohromná bída a doslova nelidské podmínky, v nichž místní obyvatelé žili. Obrazy chudinských neapolských domovů nemusela autorka hledat ve svých novinářských anketách. Měla je od svého dětství v živé paměti. Serao své čtenáře provázela uličkami těch nejchudších městských částí města, které běžný turista nemohl ani znát. Nevynechala žádný roh či zákoutí. Celý popis doprovází značná míra soucitu.

Kniha je rozdělena do třech částí, které vznikaly postupně, s odstupem let:

1) *Il ventre di Napoli, venti anni fa* (Břicho Neapole, před 20 lety)

První část byla napsána v Římě, roku 1884, kdy Neapol zastihla již zmíněná epidemie cholery. Byla rozsáhlá a vyžádala si velkou spoustu obětí. Jak bylo již řečeno, byla adresovaná zejména DePretisovi a jeho vládě, ale i zbytku Itálie. Serao chtěla, aby se všichni dozvěděli více o těch částech Neapole, o kterých se do té doby mlčelo, jakoby ani neexistovaly. O těch nejchudších částech, kde lidé v bídě umírali. Sestává se z 9 kapitol – zcela nepozměněných reportáží, otištěných předtím v novinách. Byl k nim přidán pouze závěrečný text.

První kapitola knihy je jmenuje *Bisogna sventrare Napoli*. Otevírá ji útočná věta mířená na neznalost a lhostejnost Agostina DePretise.

„*Voi non lo consceivate onorevole DePretis, il ventre di Napoli.*“⁶⁹

„*Vý jste břicho Neapole neznal, ctihodný pane DePretisi.*“

69 SERAO, Matilde., *Il ventre di Napoli*, Napoli: Perella, 1906, s. 8.

Následuje popis lidových čtvrtí, proložený otázkami, adresovanými opět ministerskému předsedovi.

„Vi avranno fatto vedere una, due, tre strade dei quartieri bassi e ne avrete avuto orrore. Ma non avete visto tutto; i napoletani istessi che vi conducevano, non conoscono tutti i quartieri bassi. La via dei Mercanti, l'avete percorsa tutta?“⁷⁰

„Ukázali Vám možná jednu, dvě, tři ulice z chudinských čtvrtí a Vy jste z nich měl hrůzu. Ale neviděl jste zdaleko všechno; sami Neapolci, kteří Vás provázeli, neznají všechny chudinské části města. Ulici Via dei Mercanti jste prošel celou?“

Serao chtěla DePretisovi ukázat tu pravou tvář Neapole, především jejích nejproblematictějších částí. Každou její uzoučkou uličku a šeré zákoutí. Snažila se, co nejautentičtěji popsat všechny její barvy, zvuky, pachy a chutě.

Kapitola se uzavírá touto větou:

„Non bisogna sventrare Napoli: bisogna quasi tutta rifarla.“⁷¹

„Není potřeba asanovat Neapol: je potřeba ji skoro celou předělat“

Druhá kapitola, nesoucí název *Quello che guadagnano* (Co vydělávají), začíná výčtem dobrých vlastností Neapolců, jakožto výtečných muzikantů a umělců. Dále je popsán bídný život typické pracujícího Neapolce, dělníka který pro pár lir dře nejméně 14 hodin denně. Následuje výčet nejčastějších řemesl, která byla lidem v nejchudších částech města jediným zdrojem obživy. Byli jimi především krejčí, ševci, zedníci a truhláři. Naopak ženy se věnovaly nejčastěji řemeslům jako pradelna, kadeřnice, prodavačka, krejčová, pekařka či služka. Obzvláště služby měly velmi náročné povolání, za pouhých pět lir denně kompletně obhospodařily až tři domy. Večer však byly tak vyčerpané, že únavou nebyly schopny pozít ani nic k snědku. Bylo jim v průměru 30 let, ale

⁷⁰ Tamtéž, s. 8.

⁷¹ Tamtéž, s. 14.

vypadaly nejméně na 50. Byly celé shrbené a pokrivené, vlasy jim často vypadávaly, zuby měly žluté či černé a jedny šaty nosily klidně i více než 4 roky, dokud se na nich doslova nerozpadly. Mezi řádky je citelný autorčin smutek, který ji tíží při pomyšlení na tyto nebohé neapolské ženy. Nádherné ženy a slečny, které tíha práce a věčný hlad doslova zohavily.

Navíc zde porovnává výdělky jedné a té samé činnosti v různých částech Itálie. Zatímco v Miláně byl průměrný výdělek tiskaře celých 5 lir, v Římě už jen 4 liry, v Neapoli pak pouhé 2 liry.

Třetí kapitola, *Quello che mangiano* (Co jedí), je precizním popisem typických chudých pokrmů a stravovacích návyků. Vždy platilo heslo: dobře a hodně se najíst za co nejméně peněz. Pokud mluvíme o Neapoli, nesmíme v žádném případě zapomenout na pizzu. Pizza byla od pradávna častým pokrmem nižší vrstvy obyvatel, neboť se jedná o laciný pokrm mnoha variant.

„pizza al pomodoro, pizza con muzzarella e formaggio, pizza con alici e olio, pizza con olio, origono e aglio“⁷²

„pizza s rajčaty, pizza s mozzarellou a sýrem, pizza s ančovičkami a olejem, pizza s olejem, oregánem a česnekem“

Jsou zde popsány a další typicky neapolské pokrmy, jako třeba „la scapece⁷³“, „la spiritosa⁷⁴“ a „il soffritto⁷⁵“.

„Come è naturale, tutta questa roba frita e cotta in un olio forte e nero, tutta questa roba è condita in modo piccantissimo, tanto di soddisfare il più eccitato palato meridionale.“

„Zcela přirozeně, všechny tyto pokrmy vařené a smažené v silném, černém oleji, byly velmi pikantní, tak aby uspokojily všechny náročné jižanské jazyčky.“

72 Tamtéž, s. 10.

73 Typický pokrm ze smažených cuket či lilků s octem, pepřem, oregánem, sýrem a rajčaty. Prodával se vždy na ulici, kde ho měli prodejci ve velkých skleněných dozách. Lidé si vždy nosili svůj vlastní chléb, do kterého jim byl pokrm podáván.

74 Plátky žlutého, ve vodě vařeného pastináku, podávané se silnou omáčkou z octa, pepře, oregána a paprik.

75 Omáčka z telecích či jehněcích vnitřností, pomalu vařených v pikantním rajčatovém sugu.

Jak je typické pro Neapol i dodnes, celý život se vždy odehrával pod širým nebem, přímo v ulicích města. Ulice byly plné prodejců a obchodníků. Všude kam jste se podívali, stály velké hrnce ve kterých se nepřetržitě vařily makaróny. Vedle nich stály hrnce se sugem a hory nastrouhaného sýru Cacio. Nechyběly však ani saláty z čerstvých rajčat a cibule, lokální suroviny kterých byl kolem Neapole vždy dostatek, nebo saláty z brambor, brokolice či řepy. Kdo měl zájem, mohl si pochutnat i na šnecích, připravených v mnoha variantách.

Vodu pil každý, i když často nebyla dobrá. Nic jiného si však dovolit nemohli. Víno bylo určené výhradně k nedělnímu svátečnímu obědu, který byl a dodnes stále je pro místní obyvatele velmi důležitý. Vždy se scházely velké početné rodiny, které u oběda dokázaly vydržet klidně i půl dne.

Následující, čtvrtá kapitola *Gli altarini* (Oltáře) popisuje zakořeněnou pověřivost Neapolců. Extrémní pověřivost je jejich typickou vlastností stále přetrvávající. Mísí se v nich uctívání všeho svatého s jistou kapkou mysticity. Hlavním symbolem a ochráncem Neapole byl vždy svatý Gennaro, ke kterému se neustále modlili a prosili o nejrůznější zázraky.

„il buon popolo napoletano, così ingenuo, così infantile, crede a tanti miracoli“⁷⁶

„dobrý neapolský lid, tak naivní a dětinský, věří ve spoustu zázraků“

Ženy například často věřily v magickou moc, která jim měla pomoci najít si ženicha či počít dítě. V první řadě jim ale měla dopomoci k výhře v loterii.

Loterie je námětem i následujících dvou kapitol *Il lotto* (Loterie) a *Ancora il lotto* (Ještě znovu loterie). Nezkrotná vášeň všech Neapolců pro loterii je známá po celé Itálii. Loterie byla součástí života všech místních obyvatel. Oddával se jí každý, jak chudí, tak bohatí. Důvody byly různé, někdo se snažil zachránit rodinu od krachu, jiní chtěli být naopak ještě bohatší. Jejich snem bylo vyhrát určitý obnos peněz a dovolit si takový luxus jako například čistý a útulný domov, čerstvý vzduch, bílou čistou postel, makarony a maso na každý den, prádlo pro manželku nebo kloubouk pro manžela. To byly nejčastější sny všech Neapolců. Díky loterii, žili celý život ve víře a naději je poháněla dál a dál. Nikdy nepřestávali doufat.

76 Tamtéž, s. 17.

Všichni tito lidé se potkávali každou sobotu, přesně ve čtyři hodiny odpoledne. Shromáždili se v jedné z ulic a nedočkavě čekali na chlapce, který vylosoval a posléze vykřikl pár šťastných čísel. Následovalo ticho, zklamání a smutek. Sny pohasly a bylo jasné, že je třeba pokračovat v předchozím životě, plném bídy. Vše se týden co týden opakovalo.

„[...] il lotto è una delle più grandi speranze: speranza e redenzione.“⁷⁷

„[...] loterie je jednou z největších nadějí: naděje a vykoupení.“

Serao líčila i to, jak si Neapolci vybírali svá „šťastná čísla“. Vůbec nejčastěji byl výběr těchto čísel spojen s jejich sny. Existoval klíč, který propojoval určité snové výjevy s konkrétními čísly. Místní si tak sen „rozkódovali“ a vzešlá čísla následně vsadili.

„Avete sognato un morto? - quarantasei – ma parlava – allora quarantotto – e piangeva – sessantacinque – il che vi ha fatto paura – novanta.“⁷⁸

„Zdalo se vám o nebožtíkovi? - čtyřicetšest – ale mluvil – tak čtyřicetosm – a plakal – šedesátpět – nahnal vám strach – devadesát.“

Jednotlivá čísla, odpovídající konkrétním výjevům pak všichni znali dokonale. Stala se dokonce součástí jejich mluveného jazyka.

Kromě snů, existovaly i jiné způsoby, jak se snažili „kápnout“ na ta správná čísla. Prosili například o pomoc nejrozumnější svaté a mrtvé.

Aby si zajistili peníze na hru loterie, dělali všechno možné: kradli, žebrali, prodávali, co se dalo. Byla to doslova nemoc místních obyvatel. Bídu v té době neměřili podle toho, zda měli na jídlo, nýbrž zda mohli, či ne, hrát každou sobotu loterii.

⁷⁷ Tamtéž, s. 21.

⁷⁸ Tamtéž, s. 23.

„Il popolo napoletano, che è sobrio, non si corrompe per l'acquavite, non muore di delirium tremens; esso si corrompe e muore pel lotto. Il lotto è l'acquavite di Napoli.“⁷⁹

„Neapolský lid je střízlivý, není zkažený pitím kořalky a neumírá v důsledku alkoholového deliria; je zkažený loterií, kvůli které také umírá. Loterie je kořalkou Neapole“

Sedmá kapitola *L'usura* (Lichva), pojednává o ženách, které zneužívaly osoby, jež se ocitly ve finanční tísní. Ženy tvářící se na první pohled jako miloučké nevinné bytosti, půjčily chudákům peníze okamžitě a kdykoliv potřebovali. Naoplátku za tuto službu si od nich braly zpět mnohem více, než jim zapůjčily. Lidé se na tyto ženy obraceli neustále, i když dobře znali průběh a podmínky půjčky. Stud a okamžitá nutnost peněz (většinou na hru loterie) jim nedovolila se obrátit na společnosti poskytující oficiální půjčky peněz. K tématu loterie a lichvy se Serao podrobněji navrácí i v další knize *Il paese di Cuccagna*.

Osmá kapitola s názvem *Il pittoresco* (Pitoreskno), vykresluje několik typicky neapolských obrázků. Je jím například každodenní vycházka pasáka krav. Ten se se svou krávou procházel uličkami města a prodával čerstvé mléko. Pokřikoval při tom a hlasitě bušil na všechny dveře. Obdobně tak dělával i pasák koz, který se svou kozou obcházel město každé odpoledne. Následuje pak detailní vyobrazení trhů, rybářské uličky Santa Lucia a také pitoreskní obraz reálného života obyvatel. Jejich každodenní zvyky a akvivity.

Poslední kapitola nese název *La Pietà* (Soucit). Neapolci obecně oplývají značnou mírou soucitu k druhým. Chudí pomáhají chudším, ženy pro své ratolesti obětují všechno, často adoptují sirotky, kterým nemohou nabídnout nic víc než milující rodinu. Nejsou výjimkou ani ženy, které dávají vlastní mléko zesláblým matkám, které by jinak pro svého potomka nic neměly. Příběhy dokazující neuvěřitelnou solidárnost obyvatel. Patrná je solidárnost i samotné autorky, která vše co popisuje, velmi dobře znala.

2) *Il Ventre di Napoli, adesso* (Břícho Neapole, nyní)

Dodatečně přidaná část knihy. Byla napsána o 20 let později než část první, na jaře roku 1904. Je to kritická reakce na změny, ke kterým ve městě po epidemii došlo. Autorka hodnotí situaci negativně, k žádným vládou slibovaným zlepšením nedošlo.

⁷⁹ Tamtéž, s. 22.

Tuto část knihy tvoří 4 kapitoly *Il Paravento* (Zástěna), *Dietro il Paravento* (Za zástěnou), *Le case del popolo* (Domy lidu) a *Che fare?* (Co dělat?) ve kterých Serao poukazuje na to, že plán záchrany města nevyšel. Jediné co se změnilo, byla architektonická výstavba jakési zástěny, tvořené z honosných moderních budov, které nejvíce postiženou část města pouze zakryly. Za nimi však všechno zůstalo stejné jako před 20 lety. Text už není tak razatní jako předchozí část.

3) *L'anima di Napoli* (Duše Neapole)

Poslední část knihy byla napsána na podzim roku 1904. Tvoří ji 8 kapitol: *L'onore* (Čest), *Il rione della bellezza* (Čtvrť krásy), *La gran via* (Velká ulice), *Guerra ai ladri* (Válka zlodějům), *Cristo dice* (Kristus říká), *Il pane dell'anima* (Chléb duše), *Il padre del popolo* (Otec lidu) a *Una donna* (Žena). Jedná se o články, které kritizují politický systém, organizaci a administraci města.

Samotný název knihy se dost možná inspiroval Zolovým dílem *Le Ventre de Paris*⁸⁰. O němž se Serao zmiňovala už v jednom ze svých příspěvků v novinách *Capitan Fracessa*, v roce 1883, kdy napsala jeho kratší recenzi.

4.3 Jazyk

Jazyk, kterým Serao psala, se měl co nejvíce přiblížit každodennímu mluvenému jazyku. Snažila se touto volbou ve čtenáři evokovat prostředí, o kterém mluvila. Chtěla, aby byl jazyk co nejrealističtější a nejvěrohodnější. Jazyk je velmi rytmický. Je použito mnoho přídavných jmen, zdvojnásobení, zvolání a výčtů. Hojný je i výskyt dialektismů a slangových výrazů. Ty měly vystihnout specifičnost některých typicky neapolských pojmů, které ve spisovné italštině často neměly vhodný ekvivalent. Tyto výrazy jsou psány kurzívou.

Například:

„*spassatiempo*“⁸¹

„*muzzarella*“⁸² (mozzarella)

80 1873, č. *Břicho Paříže*, 1969.

81 Neapolský výraz pro ošatku se sušeným ovocem a různými druhy oříšků. Dává se vždy doprostřed stolu. Účel není pouhé pochutnání si, ale také krácení času u dlouhého klábosení, či hraní společenských her.

82 Tamtéž s. 14.

„Signò, si sapesse leggere nun staria cca: starria a Palazzo“⁸³

„Pane, kdyby uměl číst, tak by tady nebyl: byl by v paláci“

Jazyk se vyznačuje typicky deskriptivním charakterem, až téměř fotografickým. Na první pohled je patrný velký počet podstatných jmen, ta jednoznačně převažují nad slovesy. Slovesa se stala jen pouhými nezbytnými nositeli informace.

Například:

„La scapece è fatta di zucchetti o melanzane fritte nell'olio e poi condite con aceto, pepe, origano, formaggio, pomodoro“⁸⁴

„Scapece je vyrobena z omažených cuket či lilků, ochucených octem, pepřem, oregánem, sýrem a rajčatem“

„[...] quel cimitero pieno di fiori, di uccelli, di profumi, di marmi [...]“⁸⁵

„[...] ten hřbitov plný květin, ptáků, vůní, mramoru [...]“

Poměrně častý je výskyt řečnických otázek, které jsou adresované převážně DePretisovi a vládě.

Například:

„Sventrare Napoli? Credete che basterà? Vi lusingate che basteranno tre o quattro strade attraverso i quartieri popolari, per salvarli?“⁸⁶

„Zbourat Neapol? Myslíte, že to bude stačit? Věříte že, výstavba třech, čtyř ulic napříč městskými částmi, bude stačit na jejich záchranu?“

83 Tamtéž, s. 63.

84 Tamtéž, s. 14.

85 Tamtéž, s. 11.

86 Tamtéž, s. 9.

Serao se snažila o co nejvěrnější zachycení situace všemi možnými prostředky. Jedním z nich byla i snaha o vybudování čtenářových čichových vjemů. To se dělo opět pomocí výčtu substantiv.

Například:

„Sono, queste viottole [...] ognuna puzza in un modo diverso: di cuoio vecchio, di piombo fuso, di acido nitrico, di acido solforico“⁸⁷

„Jsou to tyhle uličky [...] každá smrdí jinak: starou kůží, roztaveným olovem, kyselinou dusičnou, kyselinou sírovou“

„In questa strada dei Mercanti, che è una delle principali del quartiere Porto, v'è tutto: [...] ogni tanto un portoncino nero, ogni tanto un angiporto fangoso, ogni tanto un friggitore, da cui esce il fetore dell'olio cattivo, ogni tanto un salumaio, dalla cui bottega esce un puzzo di formaggio che fermenta o di lardo fradicio“

„V téhle ulici Dei Marcanti, která je jednou z hlavních ulic přístavní čtvrti, najdeme všechno: [...] občas černá vrátka, občas fritovací hrnec ze kterého stoupá zápach starého zkaženého oleje, občas řeznictví, ze kterého se line zápach zrajícího sýra či shnilého sádla“

V textu je citelně znatelné autorčino pochopení pro neštěstí Neapolců. Je patrná její osobní zkušenost a citová zúčastněnost.

⁸⁷ Tamtéž, s. 8.

5 Il paese di Cuccagna

5.1 Hlavní téma

Tento román patří k autorčiným nejvydařenějším a nejpoutavějším prozaickým dílům. Dostal se do povědomí širokého čtenářského publika a hned od počátku sklízel pozitivní ohlasy. Nejedná se však o klasické narativní dílo, obsahuje celou řadu reportážních prvků. Je exemplárním příkladem spojení autorčiny prozaické a novinářské činnosti. Serao se nás i zde snažila seznámit s každodenním životem neapolské společnosti na konci 19. století. Osnovu příběhu s výrazně prokletým pozadím tu tvoří neblahá hráčská vášeň, která je označována za hromadné společenské zlo. Dalo by se říci, že loterie je jakási epidemie rozšířená mezi všemi společenskými vrstvami neapolské metropole. Od městské chudiny, jež promarní poslední groš v bláhové naději na snadné zbohatnutí, až po rodinu zkrachovalého markýze. Téma loterie je v autorčině tvorbě časté, bylo již předznamenáno v předchozí knize *Il ventre di Napoli*. Hráčská vášeň, silné pouto, které pojí všechny obyvatele dohromady, je v Neapoli přítomna dodnes. Kolem loterie se točí celá kniha. Je pro Neapolce něčím výjimečným, doslova nepopsatelným. Je to aktivita, bez které si život nedokáží ani představit. Loterie se do Neapole dostala již na konci 17. století a od té doby je ve městě pevně zakořeněná. Daleko více než v ostatních italských městech.

Nejzdařilejšími popisy jsou bez pochyby davové scény jako například veřejné loterijní slosování, procesí k uctění místního patrona svatého Gennara nebo jiné slavnostní příležitosti, kdy se shromáždí hlučný dav, aby volně povolil uzdu svým živelně nespoutaným citům.

Ukázka toho, jak probíhalo klasické slosování. Jednou týdně se vždy sešel celý dav před budovou Podniku a každý z přítomných čekal na malý zázrak, v podobě vylosování právě jím vsazených čísel:

„Silenzio universale: di aspettazione, di stupore. Sul terrazzino, due uscieri del Regio Lotto avevano collocato un lungo e stretto tavolino coperto di un tappeto verde; e dietro il tavolino, tre seggioloni, perché vi sedessero le tre autorità: un consigliere di prefettura, il direttore del Lotto a Napoli, e un rappresentante del municipio. Sopra un altro piccolo tavolino fu collocata l'urna, per i novanta numeri. È grande, l'urna; [...] Questa gente si muoveva lentamente, con una misura di movimenti, con una precisione di automi, tanto che un popolano, dalla folla, gridò:

- Andiamo, andiamo!

Di nuovo, silenzio, ma vi fu un grande ondeggiamento di emozione, quando comparve sulla terrazzina il fanciulletto che doveva estrarre dall'urna i numeri dell'estrazione.

Era un fanciulletto vestito della bigia uniforme dell'Albergo dei Poveri, un povero fanciulletto del Serraglio, come i napoletani chiamano l'ospizio di quelle creature abbandonate, un povero serragliuolo senza madre e senza padre, o figliuolo di genitori che, per miseria o per crudeltà, avevano abbandonato la loro prole. Il fanciulletto, aiutato da uno degli uscieri, indossò, sull'uniforme da serragliuolo, una tunica di lana bianca: un berretto bianco, anche di lana, gli fu messo sulla testa, perché la leggenda del Lotto vuole che il piccolo innocente porti la veste bianca dell'innocenza. E lestamente salì sopra uno sgabello, per trovarsi all'altezza dell'urna. Di sotto, la folla tumultuava:

*- Bel figliuolo, bel figliuolo! - Che tu possa essere benedetto! - Mi raccomando a te e a San Giuseppe! - La Madonna ti benedica le mani! - Benedetto, benedetto! - Santo e vecchio, santo e vecchio!*⁸⁸

„Hluboké ticho plné očekávání a vzrušení. Na terasu mezi tím dva zřízenci Královské loterie vynesli dlouhý úzký stolek pokrytý zeleným plátnem a za stolek postavili tři velké stoličky, na které se měli usadit tři představitelé úřední moci: zástupce z policejní rady, ředitel neapolské Loterie a jeden ze členů městské rady. Na další malý stoleček postavili urnu na devadesát čísel. Tato urna je velká, celá jakoby ze železné sítě, průhledná, má tvar citronu, z jednoho konce na druhý se táhnou měděné obruče, obepínají ji, jako poledníky obepínají zeměkouli; [...] Všichni se pohybovali na terase pomalu, jakoby měli každý pohyb přesně zvážený a odměřený, s přesností dokonalých automatů, až se nakonec z davu ozval nespokojený výkřik:

- Tak začněte, začněte!

Znovu se rozhostilo ticho, ale vzápětí se zástup zachvěl vzrušeným dojetím, neboť na terase se objevil chlapec, který měl z urny vytáhnout šťastná čísla.

Chlapec měl na sobě popelavou uniformu typickou pro neapolské chudobince, byl to ubohý chlapec ze Zvěřince, jak neapolci nazývají místo pro tyto opuštěné bytůstky, chudáček bez otce a matky, nebo možná děcko žijících rodičů, kteří ať už z ukrutnosti, či velké bídy, své potomstvo opustili. Chlapec si s pomocí zřízence přes svou uniformu, navlékl bílý vlněný plášť, na hlavu mu

88 SERAO, M. *Il Paese di Cuccagna*. Torino: Boringhieri, 1980, s. 5.

nasadili bílou vlněnou čepičku, jelikož pravidla Lota vyžadovala, aby bylo nebožátko oblečeno v bílém oděvu nevinnosti. Poté chlapec stoupl na nízký stoleček, aby dosáhl na urnu. Z davu dole pod ním se ozývaly tlumené hlasy:

- Milý chlapče, milý chlapče! - Nech ti pánbůh požehná! - Jen na tebe se obracím a na svatého Josefa! - Necht' ti panenka Marie požehná ručičky! - Požehnaný, požehnaný chlapče! - Světec, jako malý světec!“

5.2 *Struktura a styl díla*

Kniha je rozdělena do 20 kapitol. Jednotlivé kapitoly byly roku 1890 postupně publikované na stránkách deníku *Il Mattino*. O rok později vyšly jako kniha v milánském nakladatelství Treves. Na jednotlivé kapitoly můžeme nahlížet jako na zcela samostatné celky, povídky či novely. Je tudíž téměř nemožné shrnout děj románu a vyjmenovat jeho hlavní postavy. Jedná se o spoustu příběhů a postav, které se vzájemně prolínají a doplňují. Vystupují v nich představitelé všech společenských vrstev, kteří doufají a věří, že právě oni budou těmi šťastlivci a konečně se na ně usměje štěstí. Štěstí pro každého z nich znamenalo něco jiného: obyčejný obchodník Cesare Fragalà ho viděl v tom, být jednoduše bohatý; markýz Formosa toužil dostat rodinu z finančního úpadku; přání švadleny Antonelly zase spočívalo v tom, mít každý den možnost jíst maso a makaróny, což si nyní mohla dopřát nanejvýš jednou do týdne. Všechny společně pojila víra v lepší zítřky. Jejich velká očekávání a následná zklamání se týden co týden opakovala. Nikdy je však loterie neomrzela, naopak, jejich víra byla den ode dne silnější.

V tomto díle je patrná autorčina snaha spojení jistého dokumentarismu a uměleckého zobrazení všech vrstev společnosti, téma, které najdeme už u E. Zoly. Plně zde využila svého pozorovacího talentu. Pietro Pancrazi dílo komentoval těmito slovy:

„Tra cent'anni, quando non si sapesse più nulla di Napoli, questo libro basterebbe a resuscitarla.“⁸⁹

„Pokud by se za sto let o Neapoli už nic nevědělo, tato kniha by stačila na její vzkříšení.“

89 BUZZI, G. *Invito alla lettura di Matilde Serao*. Op. cit., s. 47.

Za zmínku stojí figura tzv. „assistita“. Byl to muž, který sám sázet nemohl, ale měl tu moc, že se mu ve snech zjevovala čísla, která následně ostatní měli vsadit a vyhrát. Říkalo se, že mu dopomáhají dobří duchové. Byl v celé Neapoli velmi uznávaný. Spousta lidí mu věřila a každý den ho vyhledávala.

Způsobů, jimiž se Neapolci snažili „kápnout“ na ta správná čísla bylo více. Přisuzovali moc především nejrůznějším svatým a snům, které následně pomocí snáře dešifrovali na jednotlivá čísla.

Další výraznou postavou je Don Cavalcanti, markýz z Formosy. Ten v touze po obnovení starého rodového lesku obětoval své slepé náruživosti nejen skrovné zbytky bývalého jmění, ale i štěstí a nakonec i život jedné své dcery, od které po léta marně očekával, že mu vyjeví v jakémsi nadpřirozeném vnuknutí šťastná výherní čísla.

Můžeme vidět, že loterie měla na celou společnost doslova devastující účinky. Materiální a morální dopad byl ohromný. Právě na něj Matilde Serao chtěla poukázat.

Jazyk díla je stejně jako v *Il ventre di Napoli* takový, aby byl co nejvýstižnější a nejautentičtější, ale zároveň všem srozumitelný. Jazyk je velmi elegantní. Dílo je plné dialogů a mluvených výrazů. Typický chaos a radostná atmosféra města.

6 Nel paese di Gesù

6.1 Cesta do Země Svaté

V cestopisné reportáži *Nel paese di Gesù: ricordi di un viaggio in Palestina* jsou zachyceny autorčiny dojmy a poznatky z její výpravy do Země Svaté. Matilde Serao tuto pouť vykonala na jaře roku 1983 a splnila si tím, jakožto oddaná křesťanka, svůj celoživotní sen. Během celé této výpravy si poctivě psala podrobné poznámky, které byly po jejím návratu jednotlivě otištěny na stránkách deníku *Il Mattino*. Souborně vyšly až o 6 let později, roku 1889. V dopise, adresovaném jednomu drahému příteli, se zmínila o tom, že práce předcházející vydání knihy byla velmi náročná a zabrala jí spoustu času.

„Perdonatemi il lungo silenzio ma il lavoro del Paese di Gesù che ho dovuto tutto rifare, completare e correggere quattro volte, mi ha estenuata.“⁹⁰

„Odustíte mi, že jsem se na tak dlouhou dobu odmlčela, ale práce na Paese di Gesù mě naprosto vyčerpala. Dílo jsem musela čtyřikrát celé předělávat, neustále jsem ho doplňovala a opravovala.“

Nejprve v rychlosti přiblížím, co to vlastně cestopis je. Dalo by se říci, že cestopis je tou nejstarší známou reportážní formou vůbec. Hlavním tématem obvykle bývá popis nějaké cizí země. Vedle popisu krajiny a jednotlivých objektů by měl obsahovat poznatky o nejrozličnějších zvláštностech ať už zeměpisných, společenských, kulturních či národopisných. Nemělo by chybět ani vyličení autorových subjektivních zkušeností, postřehů a zážitků. Autor zpravidla interpretuje cizí zemi prostřednictvím zkušeností a kritérií své rodné vlasti. Proto často užívá srovnání a konfrontace.

Nel paese di Gesù není jen tak obyčejným cestopisem, je dílem plným vášně a poesie. Je svérázným popisem nejrozličnějších detailů autorčiny cesty. Pro všechny křesťany bylo jedním z největších přání, podívat se do oné Svaté země, o které tolik slychávali. Nebyl to však úkol jednoduchý. Cesta byla dlouhá a velmi náročná. V 19. století došlo k jakémusi „boomu“ a s poutíky jako by se roztrhl pytel. Na poutních místech bylo možné potkat i spoustu významných

90 BANTI, A. *Matilde Serao*. Op. cit., s. 238.

náboženských či politických představitelů. Vedle nich pouť často vykonávali i celosvětově proslulí spisovatelé, kteří své poznatky z této cesty vždy pilně sepisovali. Vydání těchto spisů ocenili především lidé, kteří neměli tu možnost se do Svaté Země osobně vypravit. Byli jimi vedle Matilde Serao například: François René de Chateaubriand (1768 - 1848), Alphonse de Lamartine (1790 - 1869), Nikolaj Vasiljevič Gogol (1809 – 1852) a další.

O zpřístupnění Jeruzaléma většímu počtu poutníků se zasloužili především františkáni, o kterých se velmi hezky zmiňuje i Matilde Serao. Ti nechali vystavět dům, který sloužil jako střecha nad hlavou všem poutníkům, bez rozdílu věku, pohlaví a vyznání. Toto přístřeší bylo nazýváno Casa-Nova. Serao se zmiňuje jmenovitě o jednom z františkánských mnichů, o otci Filippu da Castelmadamovi. Líčí ho jako člověka neuvěřitelně laskavého, který vždy s otevřeným srdcem přijal každého, kdo se zastavil u jejich dveří.

6.2 Obsahová + formální stránka

Knihu s láskou věnovala svému drahému synovi Antoniovi. V předmluvě knihy popisuje, proč cestu vůbec podnikala a co od ní očekávala.

„Questo ho io cercato, nel mio viaggio in Palestina: ho cercato, umilmente, dove fremesse, dove vibrasse l'anima di quella Sacra Terra, che ha visto Iddio, e ne ha udito la voce. E diffusa nei bianchi cieli delle aurore di Samaria, nei piccoli fiori violetti e gialli innanzi alla casa di Marta e di Maria, nel canto perenne della fontana di Nazareth, dove la Madonna bagnò le sue mani, sulle rive di quel lago di Genezareth, dove Gesù camminò sulle acque, in giorno di tempesta: diffusa quest'anima della Palestina [...]“⁹¹

„To jest, co jsem hledala na své cestě do Palestiny; hledala jsem prostě, kde dýše, kde se zachvívá duše oné Svaté Země, která viděla Boha a slyšela jeho hlas. Jest rozestřena na bílých obláčkách jitřenky v Samarii, v malých fialových a žlutých kvítkách u domu Marty a Marie, v neustálém zpěvu studnice Nazaretské, kde si Panna umývala ruce, na březích onoho jezera Genezaretského, kde plul Ježíš za bouřlivého dne; jest rozestřena tato duše Palestiny [...]“⁹²

91 SERAO, M., *Nel Paese di Gesù*. Firenze: Landi, 1900, s. 5.

92 SERAO, M., *V Zemi Kristově*, Praha: V. Kotrba, 1907, s. 11-12.

V úvodu knihy rozebrala jednotlivé typy poutníků. Poznamenala, že ona nebyla pouhou poutnicí, která obdivovala nová okouzlující místa, ona se snažila najít duši jednotlivých míst a mít tak možnost zcela se ponořit do hlubin historie křesťanství. Kromě spirituálního a mystického poznávání míst, která stála u zrodu křesťanství, to byla cesta poznání i sama sebe. Každý detail z této cesty za poznáním si poctivě zapsala.

„ [...] ogni volta che al mio cuore ansioso si è comunicato il palpito di quest'anima, io ho tentato di fermare il ricordo sulla carta, ed ho dato alla mia emozione la significazione materiale più semplice e più personale. E rivedendo, dopo qualche tempo, questi ricordi di Palestina, io sento ancora una volta il fascino di quel paese; far tremare il mio spirito: fascino che non viene, o lettore, dalle grandi e magnifiche espressioni della beltà, della ricchezza, della possanza di un paese, ma dal soffio spirituale che vi lasciò una Grande Vita. “⁹³

„ [...] pokaždé kdy chvění této duše se dotklo mého roztouženého srdce, snažila jsem se zachytit tu vzpomínku na papír a dala jsem svému dojmu viditelný výraz zcela prostý a zcela osobní. A když jsem po nějaké době přehlížela tyto své vzpomínky z Palestiny, pocítila jsem ještě jednou, jak kouzlo oné země zachvívá mým duchem, kouzlo, které nepochází, milý čtenáři, z velikých nebo mohutných dojmů krásy, bohatství nebo moci země nýbrž z dechu, jež tam zanechal Veliký Život. “⁹⁴

Dílo se od těch předchozích stylem velmi liší. Mísí se v něm hluboký psychologismus s prvky mysticko-náboženskými. Serao ho psala v době, kdy už si byla sebe samou jako spisovatelkou a novinářkou jistá. Rozhodla se proto pustit se do něčeho zcela nového a psát o záležitostech nejcnostnějších. Její poetika se velmi proměnila. To bylo způsobeno i tím, že právě procházela nelehkým životním obdobím a hledala spíše útěchu. Její manželství s Edoardem Scarfogliem stálo na prahu rozpadu.

Dílo samozřejmě tvoří i tradiční turistický popis míst, které měla možnost navštívit. Ten doprovázejí praktické rady a informace pro další návštěvníky. Zmiňuje se například o místních cenách, o možnostech přespání, nebo jak se vyhnout nejrušnějším lstem podvodníků aj.

93 SERAO, M., *Nel Paese di Gesù*. Op. cit., s. 6.

94 SERAO, M., *V Zemi Kristově*. Op. cit., s. 12.

Dlouhou cestu za poznáním podnikla po moři. Přes Egypt přímo až k přístavu Jaffa⁹⁵. Z přístavu se pak vydala, s využitím všech dostupných dopravních prostředků, objevovat zdejší fascinující svět. Palestinu popisovala jako území velmi živé, multikulturní a multietnické. Byla zemí jak křesťanů, tak židů a muslimů. Ti všichni zde žili pohromadě, v naprostém pokoji. Jejich poklidné soužití bylo dle jejího názoru možné pouze pod nadvládou Osmanů. Ty popsala jako velmi tolerantní, avšak držící si jistý odstup a mající silné sklony ke korupci.

V této době byl velmi aktuální dialog mezi křesťany a židy. Nesměl tedy chybět popis židovské komunity, jejich zvyky a styl života. Všimla si především velké bídy, ve které žili. Soucit s nimi však necítila. Jak bylo v tehdejší křesťanském světě obvyklé, spíše jimi opovrhovala, i když nikdy to neřekla přímo. Naopak lítost a soucit v ní vyvolávali Arabové a Turci, které pozorovala s velkým zájmem. Ti v ní vyvolávali pocit jisté exotičnosti. Její lehce negativní postoj k židům je v knize citelný už od prvních stran. Takto zachycuje její první setkání s touto menšinou, když se přesouvala z přístavu Jaffa do Jeruzaléma drahým, nepohodlným a opožděným vlakem:

„[...] questi ebrei pallidi, dai capelli riccioluti sulle orecchie, dai berretti di lana, dai berretti di pelliccia spelata, sudici, emananti cattivi odori, facenti capolino con occhio fra curioso e beffardo dalla poltroncina della seconda classe; [...]“⁹⁶

„[...] s těmi bledými Hebrej, kteří mají u uší kudrnaté vlasy, čepice vlněné nebo z vydělané kůže, jsou špinaví, zapáchají a vykukují s pohledem jednak zvědavým jednak opovrhlivým ze dveří druhé třídy; [...]“⁹⁷

Autorka si kladla otázku, kdo vlastně je považován za lid jeruzalémský. Kdo se může pyšnit tímto privilegiem?

„Ma fra le sessantamila perone che dimorano nelle sacre muraglie, vi è, forse un popolo di Gerusalemme? Chi meriterà, dunque, questo nome eletto, invidiato dagli altri popoli e caro al Signore? Non gli ebrei che formano, oramai, la metà, oltre la metà, degli abitanti di

⁹⁵ Jaffa je jedno z nejstarších přístavních měst, ležících při Středomořím moři. Nachází se v Izraeli, jižně od Tel Avivu.

⁹⁶ SERAO, M., *Nel Paese di Gesù*. Op. cit., s. 56.

⁹⁷ SERAO, M., *V Zemi Kristově*. Op. cit., s. 50.

Gerusalemme. “⁹⁸

„Ale jest snad mezi šedesáti tisíci lidí, již bydlí v posvátných zdech, nějaký lid jerusalemský? Kdo si přece zaslouží toto vybrané jméno, záviděné od ostatních národů a milé Pánu? Židé ne, kteří činí nyní polovici, více než polovici obyvatelů jerusalemských.““⁹⁹

Odpověď nám nedala, po dlouhém uvažování, pouze podotkla, že židé jím určitě nejsou.

„Non lo formeranno, certo, questo popolo, né gli ebrei che non sono più un popolo, ma un'accozzaglia di gente, venuta da tutte le religioni estreme e inetta a ogni spirito di organismo e di riunione; [...]““¹⁰⁰

„Nevytvoří ho ani hebreové, kteří již nejsou národ, nýbrž směs lidí příšlých ze všech nejzazších končin a neschopných vůči všelikému duchu organisace a sjednocení; [...]““¹⁰¹

Kapitola nazvaná *Il pianto d'Israele* (Pláč Izraele) se detailně věnuje popisu Zdi nářků a atmosféry, která u ní panovala. Serao měla také možnost osobně se zúčastnit se Via Crucis, což je pro všechny křesťany velmi emotivní zážitek.

Cestopis uzavírá těmito slovy:

„E ho tenuto il giuramento e sciolgo, oggi, il voto. Io depongo questo libro ai piedi della Croce, ad Essa tendendo le braccia, per me, per i miei figli, mormorando per me, per essi, le parole degli antichi cristiani: «Ave, spes unica.»““¹⁰²

„A dodržela jsem přísahu a splnila jsem dnes svůj slib. Skládám tuto knihu k patě Kříže, vzpínajíc k Němu své ruce za sebe, za své syny, šeptajíc za sebe i za ně slova starých křesťanů. «Ave, spes unica.»““¹⁰³

98 SERAO, M., *Nel Paese di Gesù*. Op. cit., s. 99.

99 SERAO, M., *V Zemi Kristově*. Op. cit., s. 86.

100 SERAO, M., *Nel Paese di Gesù*. Op. cit., s. 105.

101 SERAO, M., *V Zemi Kristově*. Op. cit., s. 91.

102 SERAO, M., *Nel Paese di Gesù*. Op. cit., s. 148.

103 SERAO, M., *V Zemi Kristově*. Op. cit., s. 319.

Spisovatelka Anna Banti (1895-1985), autorka jediné podrobné biografie Matilde Serao, ve své práci dílo nehodnotí zcela pozitivně, komentuje ho takto:

„[...] una impresa infelice, per una romanziera del suo carattere e delle sue doti, ma per una donna che soffriva, che si sentiva invecchiare e cercava di aggrapparsi a una fede tradizionale come surrogato sentimento, un tentativo comprensibile.“¹⁰⁴

„[...] nešťastný počín, romanopiskyně takového charakteru a nadání, ale coby počín, trpící ženy, která cítí, že stárne a snaží se proto pevně se chopit tradiční víry, jakožto náhradního smyslu, je to pochopitelná snaha.“

Text je psán v próze, která je však silně lyrizovaná. Prozódie a libozvučnost se zdají být na předním místě, na úkor informací faktografických. Příkladem mohou být použita jména Sionne, Davidde, namísto jmen originálních Sion e David, které požadované libozvučnosti neodpovídaly.

Tato kniha byla dokonce přeložena i do češtiny a to roku 1907, na popud politicko-církevního sdružení *Věstník katolického duchovenstva*. Jeho členové dílo doporučili k překladu a chtěli tak následovat jejich francouzské a polské kolegy. Českého překladu se ujal PhDr. František Alois Maleček¹⁰⁵. Překlad měl v české veřejnosti roznítit horlivost a lásku k zemi Spasitelově.

104 BANTI, A. *Matilde Serao*. Op. cit., s. 192-193.

105 PhDr. František Alois Maleček (1859-1907). Katolický kněz, lektor italštiny, editor Jana Hasištejnského z Lobkovic, překladatel z italštiny a latiny, autor cestopiseckých článků a jazykovědných prací.

7 San Gennaro nella leggenda e nella vita

Legenda o svatém Gennarovi je zcela jistě tou nejznámější, z nepřeberného množství legend kolujících v Neapoli po celé generace. Ve městě bychom nenašli nikoho, kdo by svatého Gennara neznal. To, co svatý Gennaro pro místní obyvatele znamenal a stále znamená, nelze slovy ani popsat. Pro Neapolce je spiritualita, víra v nadřirozené jevy a extrémní pověřčivost typickou vlastností, hluboko v nich zakořeněnou po celá staletí.

Legenda znamená v latinském doslovném překladu „to, co má být čteno“. Původně se jednalo o žánr čistě náboženský. Sloužila k náboženským čtením, obvykle byl přednášen životopis některého z církevních světců. Vyprávělo se o jeho životě, skutečích, zázracích a mučednické smrti. Historicko-životopisné detaily se začaly proplétat s různými zázračnými jevy. Postupně legenda přešla i do literatury světské a začaly do ní hojně pronikat prvky z lidového vyprávění. Přesně to je případ i legendy o svatém Gennarovi.

Kniha *San Gennaro nella leggenda e nella vita* byla poprvé vydána roku 1910. V autorčině tvorbě se nejednalo o žádnou novinku. Již v minulosti vydala soubor legend nazvaný *Leggende napoletane* (1881). K neapolským legendám měla vždy velmi blízko, slýchávala je už od dětství. Neapolci mají obecně, díky své pověřčivosti, k legendám velmi zvláštní pouto. V legendách se mísí typická neapolská pobožnost s prvky mystickými, spiritualistickými a v neposlední řadě folkloristickými. Serao se s velkým zájmem rozhodla převyprávět a přepsat tolik oblíbenou, po staletí ústně předávanou legendu o svatém Gennarovi, hlavním patronovi města Neapole.

Kdo to tedy svatý Gennaro byl a čím si získal takovou náklonnost všech místních? Svatý Gennaro byl křesťanský mučedník žijící ve třetím století na úpatí Vesuvu. Ohledně jeho totožnosti se vedly a stále vedou nemalé diskuse. Někteří životopisci se domnívají, že se narodil přímo v Neapoli, jiní tento názor nesdílejí. V průběhu života působil jako biskup v jihoitalském městě Benevento. Za Diokleciánova pronásledování křesťanů byl pro svou víru zadržen a následně podstoupil mučednickou smrt. Není tolik známý jeho život, jako spíše zázraky, které jsou mu přisuzovány. Těch je nespočet. Od potlačení erupce Vesuvu a zastavení žhavé lávy těsně před branami města, až po oslabení a následné vyhnání morové epidemie z Neapole. Při jakémkoliv hrozícím nebezpečí vždy obyvatele města věrně ochránil.

Právě proto se k němu dodnes všichni Neapolci modlí, prosí ho o možné i nemožné a často mu jako poděkování obětují veškeré své jmění. Takových darů se postupem let sešlo tolik, že se dnes svatý Gennaro chlubí jedním ze tří největších a nejhodnotnějších pokladů světa. Tomuto pokladu mohou konkurovat jedině klenoty britských králů nebo ruských carů. Jemu zasvěcený poklad byl strádán přes sedm set let. Jeho součástí jsou nejrůznější umělecká díla, sochy ze stříbra, zlaté poháry a náhrdelníky vykládané drahokamy, propracované poháry a svícny které mu věnovali třeba papež Pius IX., Napoleon nebo císařovna Marie Terezie. Přispívali do něj nejen šlechtici a zámožní občané, ale i hlavy států, říší a katolické církve. Za vůbec nejcenější předmět se považuje biskupská mitra od Karla II. Neapolského čítající na čtyři tisíce rubínů, smaragdů a drahokamů. Za zmínku jistě stojí i jeden z nejcenějších šperků světa, monumentální náhrdelník svatého Gennara, jehož výroba trvala přes sto let. Sbírka naprosto vystihuje neapolský lid, jeho bezmeznou lásku a oddanost tomuto světcovi.

Kromě strádání pokladu se mu Neapolci odvděčují bujarými oslavami, pořádanými na jeho počest. Ty jsou vždy hlavními, nejrušnějšími a nejveselejšími událostmi města. Vypukají při příležitosti jemu přiznanému opakujícímu se zázraku. Tím je zkapelnění jeho krve. Světcova krev je uložena ve dvou skleněných amplulích a v určitých dnech se z čista jasna začne měnit v tekutinu, vře a její objem se zvětšuje. Pokud ke zkapelnění nedojde, hrozí dle pověry městu velká pohroma, jimiž v minulosti byly neutichající morové epidemie, války a sopečné erupce. Zmíněný jev je možné vidět třikrát do roka: 19.9. v den památky mučednické smrti, dále v sobotu před první květnovou nedělí, která je připomínkou výročí přenesení Gennerových ostatků do neapolských katakomb a naposledy 16.12. v den výročí ničivé exploze sopky Vesuvu. K té došlo v roce 1631, právě tehdy se občané Neapole ke svému patronu obrátili s prosbou o pomoc. On je vyslyšel a město bylo zázrakem uchráněno. Na nevšední úkaz zkapelnění krve o poutní slavnosti se přicházejí podívat tisíce věřících z celého světa. Krev byla několikrát podrobena vědeckým analýzám, které vždy potvrdily, že se skutečně jedná o pravou krev. Přirozené a racionální vysvětlení tak doposud neexistuje. Pro občany je tento rituál velmi významný a je vnímán jako znamení, že nadpřirozená moc, chránící město hlavně před zkázami, je stále účinná.

Soubor však neobsahuje pouze legendu o svatém Gennarovi, jak by se mohlo zdát dle titulu. Své místo v něm mají i další příběhy, jakými jsou například historie Neapole a kořeny jejích lidových tradic. Kniha je rozdělena do 9 kapitol, vyprávěných s velkou lehkostí. U úvodu knihy jsou představeni jednotliví patroni Neapole. A že jich není málo, město jich má celkem 52. Serao

podotýká, že tak velké město, s tolika problémy, takové množství patronů nezbytně potřebuje. Jeden patron pro každé neštěstí. V knize jsou zahrnuty i autorčiny vlastní zážitky. Vzpomíná na dvě minulé erupce Vesuvu, jichž se stala svědkem. První byla roku 1872, kdy tehdy jako sedmnáctiletá dívka ještě hledala útěchu u své matky. K druhé erupci došlo roku 1906, a tehdy o ní už jako novinářka informovala svět. V obou případech byla zkáza zažehnána a láva se do města nedostala. Díky patří samozřejmě svatému Gennarovi.

Matilde Serao v knize popisuje pro Neapolce typický kolektivní lidový živel. Výrazně se zde rýsuje sváteční Neapol rušných oslav a vlnící se dav, který dává hlučný průchod svému nespoutanému veselí, aby tak aspoň na chvíli zapudil úzkost z každodenní jednotvárné skličující existence.

Jazyk díla je zvolený tak, aby odpovídal jeho fantasticko-realistickému obsahu. Jednotlivé legendy jsou psány poutavým způsobem. Jsou srozumitelné a dobře se čtou. To byl zcela jistě i autorčin záměr. Dílo totiž bylo určeno širokému okruhu čtenářů, dokonce i dětem, kterým byly jednotlivé texty mnohdy předčítány místo pohádek. Vybrané téma bylo autorce velmi blízké a naprosto jí sedlo, čemuž odpovídá uvolněný styl celého díla.

8 Evviva la guerra!

8.1 Okolnosti vzniku

Hlavním tématem knihy je válka o Libyi. V krátkosti představím, o co vlastně šlo. Tento konflikt, probíhající od září roku 1911 do října roku 1912, bývá často označován jako Italsko-turecká válka. Před vypuknutím samotné války se v Itálii stále častěji a silněji ozývaly hlasy volající po kolonizaci. Tehdejší vláda, v jejímž čele stál Giovanni Giolitti, se jim rozhodla vyhovět a uchýlila se k razantnímu kroku. Vyhlásili Turecku válku a přímo zaútočili na území dnešní Libye, která byla do té doby volně závislá na Osmanské říši. Cíl byl jediný, upevnit zde svou moc. V nově získané kolonii pak mělo najít uplatnění především chudé obyvatelstvo z jižní Itálie, které předtím stále častěji emigrovalo do USA či Latinské Ameriky.

„Na rozdíl od předchozích koloniálních výbojů byla válka o Libyi mezi širokou veřejností velmi populární. Nacionalisté v ní oslavovali návrat Itálie k středomořské politice antického Říma, katolíci v ní spatřovali novou křížovou výpravu proti říši půlměsíce a značná část veřejného mínění, zejména Jihu, pohlížela na novou kolonii jako na zemi, která vstřebá tisíce zemědělských nádeníků a omezí tak emigraci.“¹⁰⁶

Po roce bojů, konflikt skončil uznáním italské svrchovanosti nad Libyí a souostrovím Dodekanesos. Obyvatelé celé Itálie viděli v kolonizaci vyhlídky na lepší budoucnost a plně ji podporovali. Stejný postoj zaujala i Matilde Serao.

Dne 3. 5. 1912 uspořádala v Římě konferenci, která nesla název *Evviva la guerra!*. Tato konference se zabývala právě otázkou kolonizace. Vyslovovala se jednoznačně pro vstup Itálie do války. Serao během své řeči přednesla i několik svých článků, které už předtím byly otištěny v novinách *Giorno di Napoli* a *Giornale d'Italia*. Konference měla u publika ohromný ohlas. Dokonce takový, že byla záhy uspořádána i v řadě dalších italských měst. Pro velký úspěch bylo navíc celé její znění písemně zaznamenáno a následně vydáno v jednom svazku. Kniha vyšla roku 1912, v neapolském nakladatelství Perrella, pod stejnojmenným titulem *Evviva la guerra!*. Výtěžek z těchto konferencí byl z velké části darován italskému letectvu, zásadnímu účastníkovi boje o Libyi.

106 PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha: Lidové Noviny, 2007, s. 320.

Teprve s odstupem času, po návratu prvních kolonizátorů si mnoho lidí uvědomilo, že Libye není onou zaslíbenou zemí, nýbrž že je to země nesmírně chudá, a navíc bez vody, doslova země písku. Počáteční nadšení tak postupně opadalo.

8.2 *Obsah a styl knihy*

Autorce na daném tématu tolik záleželo a tolik věřila ve prospěšnost kolonizace, že knihu věnovala svým milovaným, již zesnulým rodičům: Paolině Borrelly a Francescovi Serao. Podotýká, že právě jim vděčí za vše, čemu se v životě naučila.

*„Madre cara, padre caro,
quanto io ho qui pensato, sentito, scritto,
voi me lo avete insegnato.“¹⁰⁷*

*„Drahá matko, drahý otče,
za všechno, co vím, o čem slýchám, o čem píšu,
vděčím Vám.“*

Toto dílo opěvuje statečnost a odhodlání italských vojáků, kteří byli vysláni do války, aby hájili zájmy své vlasti. Na začátku knihy autorka vzdala hold všem v Libyi padlým vojákům. Obracela se přímo k nim a děkovala jim za vše, co pro zemi udělali. Všichni odhodlaně bojovali, obětovali se a spousta z nich hrdě padla právě ve jménu vlasti.

„O morti di Libia, saluti e benedizioni su voi, sulle vostre anime eroiche, sui vostri spiriti gloriosi.“¹⁰⁸

„Oběti Libyjské války, buďte zdraví a požehnáni, vy, vaše hrdinské duše, vaši slavní duchové.“

Následně Serao vzpomínala na den, kdy Itálie oficiálně vyhlásila Turecku válku. Ona se tou dobou nacházela v Paříži. Jakmile se k ní tato „radostná“ zpráva dostala, ani na moment neváhala a zamířila rovnou do Itálie, kde se bezprostřední válka zasloužila o znovu sjednocení obyvatel.

¹⁰⁷ SERAO, M. *Evviva la guerra!*. Napoli: Perrella, 1912, věnování.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 16.

„piacere di essere italiani, in questo momento.“¹⁰⁹

„potěšením být Italy, v této chvíli.“

Itálie jakoby znovu ožila. Rozkvetla. Všichni vyběhli do ulic, radovali se, jákali, slavili a samozřejmě byli připraveni k okamžitému boji. Velmi to v nich posílilo patriotismus, který celou knihou až v přehnané míře prostupuje. Všichni věřili, že Itálii se tímto dnem otevírají dveře do nové éry a čekají jí lepší zítřky.

„Ieri, tutti questi uomini divisi ostili [...] oggi uniti, uniti in una sola idea, in un sol desiderio, la fortuna, l'onore, la vittoria, la gloria d'Italia. Era l'autunno, allora: ma parve che una improvvisa inaspettata primavera covrisse dei suoi fiori incantati la nostra terra;“¹¹⁰

„Včera, byli všichni tito muži rozděleni a znepráteneni [...] dnes sjednoceni, sjednoceni jednou ideou, stejným snem, vidinou štěstí, cti, vítězství a slávou Itálie. Byl tehda podzim: ale bylo to, jakoby najednou nečekaně udeřilo jaro a naši zemi pokrylo kouzelnými květy.“

Kniha je bouřlivou oslavou započaté války. Serao v ní viděla naději a především nástroj na znovustmeletí obyvatel Itálie, kteří byli dlouhou dobu rozděleni názorovými ideologiemi. Nyní se však znovu semkli pod vidinou jediného ideálu. Je zde patrný velmi silný patriotismus a pýcha.

Text byl určený primárně k přednesu, čemuž odpovídá i jeho jazyk a stylizace. Text je jednoduchý a velmi přímý. Hojně se zde vyskytují typické prvky jako opakování, metafory či bouřlivá zvolání.

„Finirà, questa guerra. Finirà. Niuno può prevedere quando: niuno può dire quando: ma finirà“¹¹¹

„Skončí tato válka. Skončí. Nikdo nedokáže předpovědět kdy: nikdo nemůže říci kdy: ale skončí“

109 Tamtéž, s. 19.

110 Tamtéž, s. 16.

111 Tamtéž, s. 45.

9 Parla una donna

„*La guerra è una realtà senza parole, una tragedia senza poeta.*“¹¹²

„*Válka je realitou beze slov, je tragédií bez básníka.*“

9.1 Žena ženám

Parla una donna je soubor textů, který se taktéž zabývá válečným konfliktem, tentokrát ale světovou válkou. Jednotlivé texty, ze kterých se kniha sestává, se nejprve objevily na stránkách deníku *Il Giornio*, kde byly otištěny v období od května 1915 do března 1916. Souborně vyšly poprvé roku 1916 v milánském nakladatelství Treves. Druhé a na dlouhou dobu poslední vydání bylo datováno do roku 1921¹¹³.

Podtitul knihy zní *Diario femminile di una donna* (Dámský deník jedné ženy). Už samotný titul a podtitul předznamenávají obsah knihy. Hlavním tématem je první světová válka. Ta je líčena z jiného úhlu pohledu, než na který jsme obvykle zvyklí. A to z pohledu ženy, očima Matilde Serao. Ta svou pozornost navíc obracela k ostatním zástupkyním něžného pohlaví. Texty byly adresovány především dalším ženám, matkám, jejichž potomci se - stejně jako ti její - války osobně účastnili, narukovali na frontu. Knihu samotnou dokonce svým 3 potomkům věnovala: Antoniovi, Paolovi a Vittoriovi, kteří jako spousta dalších mužů věrně sloužili své vlasti. Příběhy které vypráví, měly pomoci zdrceným matkám, aby se s touto situací co nejlépe vypořádaly. Radila jim jak se chovat a co dělat.

Matilde Serao si byla plně vědoma velkého počtu padlých vojáků a mnoha smutkem sklíčených rodin nad jejich ztrátou. Snažila se proto matkám, manželkám a sestrám toto těžké období co nejvíce usnadnit a ospravedlnit smrt jejich nejdražších, tak aby na ně mohli být všichni hrdí. Opěvovala smrt všech padlých vojáků jakožto vznešený a hrdinský čin.

112 SERAO, M. *Parla una donna*. Milano: Treves, 1916, s. XI.

113 O další vydání se postaralo až roku 2014 salernské nakladatelství Il Grappo.

„[...] il figliuolo è morto in un atto di eroica dedizione alla patria“¹¹⁴

„[...] synáček zemřel při vykonávání aktu hrdinské oddanosti své vlasti“

„Coloro che hanno dato tutto il loro entusiasmo e, spesso, il loro sangue, e, spesso, la loro giovanissima vita per la patria.“¹¹⁵

„Ti, kteří obětovali své velké nadšení a často i svou krev a často i své mlad'oučké životy pro vlast.“

Matilde Serao vyzývala ženy, aby byly silné. Měly se válce postavit a čelit jí se vší hrdostí. Vždyť válku chtěl bůh, jinak by k ní nedošlo. Měly tedy vydržet a ukázat že jsou správnými křesťankami.

Povzbuzovala opuštěné ženy k činnosti. Neměly by za žádnou cenu jen sedět a čekat až se jim vrátí, pokud se tak vůbec kdy stane, jejich milý. Doporučovala například ženám, aby pletly. Aby pletly teplé bavlněné ponožky, které zahřejou vojáky během chladných nocí, kdy přespávají v horách. Pokud se práce neujmou ony, nikdo jiný je pro ně neudělá.

„Non pensate ad altro, non fate altro, lavorate. Dio benedirà l'opera delle vostre mani.“¹¹⁶

„Nemyslete na nic jiného, nedělejte nic jiného, pracujte. Bůh požehná vaší ruční práci“

Dílo *Parla una donna* bývá v její tvorbě často opomíjeno, nezískalo si velké přízně ani kritiky, ani publika, dokonce ani v rozsáhlých pracích věnujících se autorčině tvorbě nenajdeme více než jen pouhou zmínku o roce jeho vydání. Krátce po svém vydání upadlo dílo zcela v zapomnění. Není divu, nejednalo se totiž o žádné mistrovské dílo. Toho si byla vědoma i sama Matilde Serao, která už v předmluvě podotýká:

114 Tamtéž, s. 144.

115 Tamtéž, s. 249.

116 Tamtéž, s. 117.

„Esso non è escito dalla penna di una scrittrice: in esso parla una donna. In esso non vi troverai nessuna veste letteraria: ma vi sentirai, io spero, io credo, la sincerità di un vivo ma contenuto dolore, il fervore di una continua speranza“¹¹⁷

„Nevzešlo z pera spisovatelky: nýbrž od ženy, která hovoří. Nenajdete v něm hodnotné literární dílo: ale pocítíte v něm, pevně doufám a věřím tomu, umprímnost intenzivní a všudypřítomné bolesti, žár nepřetržité naděje.“

Pro čtenáře kniha opravdu moc zajímavá není a důvodů je více. Hned od začátku můžeme pozorovat velmi silný patriotický ráz textu, doprovázený jistou roztěkaností a netrpělivostí. Text se navíc může zdát pochybným a ne zcela důvěryhodným. První světová válka je zde totiž líčena osobou, která jí pozoruje pouze z tepla domova. Matilde Serao má jakožto žena ke skutečné válce opravdu daleko. Na frontě nikdy nebyla, bitevní pole nezná, zákopy také ne, nikdy se k pravé válce nepřiblížila a neokusila ji na vlastní kůži. Její výpovědi se z tohoto důvodu mohou zdát nevěrohodnými. Její pohled na válku je poměrně zkreslený, idealizovaný a silně nacionalistický. Její pozice vůči válce je excentrická, na což upozorňuje ona sama již od samého začátku. Nemůžeme tedy očekávat živé autentické výpovědi přímo z fronty, jak tomu je u jiných autorů.

9.2 *Autorčin postoj k válce*

Autorčin postoj k válce se během krátké doby zásadně proměnil. Zatímco válku o Libyi horlivě podporovala, vstup Itálie do první světové války razantně odmítala. Tento svůj postoj veřejně hájila a svůj názor na první světovou válku ani v průběhu let nezměnila. V této válce nic dobrého nespatořovala, ba naopak.

„[...] o piccole anime, possiate, voi, quando ingrandirete, nulla ricordare, nulla, di tutte queste cose orrende!“¹¹⁸

„[...] dětské duše, můžete, až vyrostete, všechno toto zapomenout a nic z těchto otřesných věcí se nevzpomenou?“

117 Tamtéž, s. XV.

118 Tamtéž, s. 309.

Proč se tedy rozhodla napsat takto militantní a nacionalistický text? I když se jí tato válka nezamlouvala, psát o ní jako novinářka musela. Vždy ji hnala touha prosadit se a jít s dobou. Válka a nacionalismus byly v té době tématem velmi aktuálním, o kterém publikum číst chtělo a ona zase chtěla, aby její texty byly čteny. Byla jako všichni ostatní novináři pod tlakem cenzury a musela proto podávané informace značně selektovat. Nemohla čtenářům předkládat pravou tvář války, její neskutečnou krutost. Rozhodla se tedy vyzdvihovat odvahu a čest vojáků, čímž pomáhala ostatním ženám lépe se vypořádat s celou situací.

„[...] quanto eroismo ignoto, oscuro, tacito, ha sollevato queste anime semplici di popolani, di operai, di contadini, e le ha elevate in una vita superiore.“¹¹⁹

„[...] tolik dosud neznámého hrdinství v tichosti pozvedlo duše všech obyčejných lidí, dělníků, zemědělců a nasměrovalo je k lepšímu životu.“

Na tomto textu můžeme pozorovat to, jaké informace o válce žurnalisté svým čtenářům podávali. Zprávy byly neúplné a mnohdy dokonce mylné. Novinové články byly pro většinu čtenářů často jediným zdrojem informací o válce, o jejich rodiných příslušnících. Novináři tedy měli ohromnou moc a utvářeli ve společnosti obraz války. Ten byl obvykle velmi idealizovaný, tím že podléhal tíze cenzury. Žurnalisté nemuseli být za každou cenu lháři, jen nemohli říkat celou pravdu a čtenářům vnucovali svůj názor. Jejich záměrem bylo neposkytovat čtenářům příliš alarmující obrázky. Vojáci za to novináře brzy začali nenávidět. Dalším zdrojem informací byly dopisy vojáků svým matkám, svým rodinám. Ti je vyzývali, aby se o ně nebály, aby za ně netruchlily. Samozřejmě o hrůzách války také nepsali, aby rodinu příliš nevyděsili. Proto si zpočátku o válce nikdo nic špatného nemyslel. Není divu, když jediné informace, které dostávali byly buďto tyto dopisy, anebo noviny.

Matilde Serao byla známá svým postojem antifeministky. I zde hájí tradiční postavení ženy, tedy ženy v domácnosti, starající se svou rodinu a chod domácnosti. Dle jejího názoru by se ženy neměly vměšovat do veřejného života. To jim nepřísluší a většinou ani nejde. Vystupuje proti sufražetkám a podotýká, že všude tam, kam se ženy dostaly namísto mužů, zavládl totální zmatek a chaos. Čímž si vlastně protiřečí, jelikož právě ona byla tou ženou, která se dokázala prosadit v tehdejšímu mužském světě.

119 Tamtéž, s. 162.

9.3 *Obsahová a formální stránka díla*

Kniha je rozdělena do jednotlivých kapitol. Ty jsou jedna na druhé zcela nezávislé. Jako celek nefungují.

Toto dílo by se dalo označit za společenský dokument období první světové války. S faktografickými informacemi si Serao příliš hlavu nelámala. Nijak podrobně válku, její etapy a jednotlivé události nerozebírala. Dokonce i ty nejdůležitější bitvy jsou často jen v rychlosti zmíněny, bez delšího komentáře či vysvětlení. Je tomu například s bitvou u Soči, o které se zmínila pouze takto:

„l'Isonzo, arrosato da tanto sangue!“¹²⁰

„Soči zrudla spoustou krve!“

Objevují se navíc neurčitosti ohledně geografického umístění jednotlivých konfliktů. O všem se zmiňovala poněkud povrchově. Nekladla tomu velkou váhu.

Zajímavějším a důležitějším tématem pro ni byla zcela jistě oslava žen. S velkým entuziasmem velebila všechny italské ženy, často se samozřejmě pozastavila u těch jejímu srdci nejbližších, u žen neapolských. Chválou nikdy nešetřila. Chválí například všechny italské ženy za to, že se vždy bez rozmýšlení postaraly o raněné vojáky, aniž by se zajímaly o to, či jsou to spojenci nebo nepřátelé. Vždy se jich ujaly ve víře, že i ostatní matky kdekoliv jinde ve světě by se zachovaly stejně.

Dále vychvaluje ženy, za to, že v době války dokázaly převzít veškeré aktivity svých mužů, kteří byli povoláni do boje. Všechny se z čista jasna ocitly opuštěné a musely se postarat o chod celé domácnosti. Úkolu se však zhostily velmi dobře a dokázaly zastat těžkou práci statných mužů. Obzvláště fyzicky náročnou práci musely zastat ženy zemědělců. Ženy se dokázaly s válkou vypořádat a hrdě čelily všem jejím dopadům.

V souboru nechyběly ani jakési dobové historky z války. Jejich záměrem nebylo nikoho vystrašit, nýbrž opět rozveselit ty, kteří zůstali doma a čekali na své nejbližší. Měly odvrátit jejich pozornost od všeho, co se právě dělo. Vypráví se například o důstojníkovi, který ztratil řeč po tom, co mu doslova pod nohama vybuchla bomba. Byl nucen navrátit se domů, ve snaze opět najít svá

¹²⁰ Tamtéž, s. 167.

slova. Doufal, že po tom, co znovu spatří svou milou, hlas se mu obratem vrátí. Doma však zjistil, že ona už patří někomu jinému. Toto zjištění jím otřásl daleko více, než vybuchlá bomba. Dále líčí smutný příběh podporučíka, který se zamiloval do své ošetřující zdravotní sestry. Po zjištění, že ona už manžela má, žalem zemřel.

V kapitole nazvané *Matrimoni di guerra* (Válečné svatby) je vyličen obrovský boom v počtu uzavřených sňatků, ke kterému došlo v bezprostřední blízkosti nastávající války, převážně mezi dubnem a květnem roku 1915. Tisíce mladých párů se v rychlosti rozhodlo stvrdit svou lásku manželským slibem, nikdo totiž netušil, co následující dny mohou přinést.

Zmiňuje se i o alarmujícím počtu zraněných vojáků, kteří den co den přijížděli na hlavní nádraží do Říma. Raněné vojáky barvitě popisovala, čímž chtěla podtrhnout jejich hrdinství.

„malgrado la mano destra fasciata, malgrado la testa fasciata [...] malgrado la gamba che si trascina, brillanti di gioventù, tutti, malgrado che sieno feriti e che vengano a curarsi, questi ufficiali [...] raccontano i più commoventi episodi di guerra, gli eroici episodi.“¹²¹

„navzdory zafačované pravé ruce, navzdory zafačované hlavě [...] navzdory za sebou táhnoucí noze, vyzařovalo z nich mládí, navzdory tomu, že byli ranění a přijížděli se léčit, tito důstojníci [...] vyprávějí dojemné epizody z války, hrdinské epizody.“

Serao přirozeně nemohla mlčet o obětech, které válka každým dnem přinášela. Jen neuváděla jejich přesné číslo. Zmiňovala především smutek žen, které přišly o některého ze svých blízkých mužů a které je nemohli ani pohřbít a důstojně se s nimi rozloučit.

Po míru jako každý jiný toužila, ne však mír za každou cenu.

„noi vogliamo la pace a fronte alta, la pace della vittoria, del buon dritto, della dignità trionfante!“¹²²

„chceme dosáhnout míru se zdviženou hlavou, vítězného míru, dosáhnout míru právem, se vší vítěznou důstojností!“

121 Tamtéž, s. 61-62.

122 Tamtéž, s. 313.

Nesměla chybět zmínka ani o neapolských vojácích. Ty samozřejmě chválí a opěvuje.

„Buon soldato napoletano, che sai batterti [...] sino al sacrificio [...] tu che sai toccare le cime dell'eroismo [...] tu che sai combattere, e vincere e morire.“¹²³

„Dobrý neapolský vojáku, ty umíš bojovat [...] umíš se obětovat [...] umíš se dotknout vrcholu hrdinství [...] ty umíš bojovat a vyhrát a zemřít.“

Celý text působí velmi pompézně. Je zde opět velký počet přídavných jmen, které jí slouží k barvitému popisu války.

„la guerra arde, divampa, distrugge“¹²⁴

„válka spaluje, propuká, ničí“

Často se vyskytují zvolání:

„caduti in guerra, i morti senza tomba, nostri salvatori“¹²⁵

„padlí vojáci, mrví bez hrobu, naši zachránci“

Mísí se zde vlastenecká rétorika s bolestí, kterou prožívaly všechny ženy při pomýšlení na to, že na frontě jsou všichni jejich muži.

Celý text je prostoupem silným vlasteneckým tónem

„O flotta italiana, formidabile [...] ogni tua nave valga tre del tuo nemico e ogni tuo uomo v alga cinque dei tuoi nemici.“¹²⁶

123 Tamtéž, s. 41.

124 Tamtéž, s. IX.

125 Tamtéž, s. 221.

126 Tamtéž, s. 91-92.

Anna Bolková, Italská novinářka Matilde Serao

„Oh fantastické italské loďstvo, [...] každá tvá loď vydá za tři lodi nepřátelské, každý tvůj muž vydá za 5 tvých nepřátel“

10 Závěr

Tato kapitola shrnuje výsledky dílčích analýz a hodnotí autorčino žurnalisticko-prozaické dílo. Literární a novinářská činnost Matilde Serao byly vždy úzce propojené a velmi rozsáhlé, což s sebou neslo také značnou rozkolísanost celé její tvorby. Jak bylo již řečeno, Serao byla autorkou mnoha tváří a její literární styl není zcela jednoduše zařaditelný.

Jednotlivá analyzovaná díla jsou tematicky a kvalitativně velmi rozdílná. Hlavní témata žurnalisticky laděných textů se v čase měnila a vyvíjela. Na základě provedeného rozboru je možné je rozdělit do čtyř kategorií.

1. Město Neapol, její obyvatelé, zvyky a tradice

To se týká především prvních dvou rozebíraných děl: *Il ventre di Napoli* a *Il paese di Cuccagna*

2. Neapolské legendy a příběhy

Úzká spojitost s městem je stále zachována, neboť autorka při jejich převyprávění plně čerpá z tamní lidové slovesnosti. Jedná se o sbírku *San Gennaro nella leggenda e nella vita*.

3. Mysticismus ve spojení s vykonanou poutní cestou

Projevuje se v reportážním cestopisu *Nel paese di Gesù*, kde autorka popisuje svou pout' do Svaté země.

4. Válka, nacionalismus

Stejně jako značná část italské veřejnosti počátku 20. století byla i Matilde Serao fascinována válkou. Zatímco v díle *Evviva la guerra!* opěvuje italskou snahu o získání kolonií válkou o Libyi, v *Parla una donna* její entusiasmus opadl a italskou účast v 1. světové válce nepodporovala.

Kvůli tematické roztržitosti díla je možné učinit i kvalitativní rozbor na základě výše zmíněného rozdělení, neboť v rozebíraných textech je rozdíl jasně patrný. Přestože díla Matilde Serao byla ve své době přijímána téměř bez výjimek kladně, s odstupem času jsme schopni provést analýzu bez ovlivnění dobovými trendy.

První fáze, kdy bylo hlavním protagonistou město Neapol, byla plodná na kvalitní texty a díla v ní vzniklá si zachovávají svou čtivost a aktuálnost i pro současné čtenáře. Serao v ní nezpochybnitelně našla své „domácí“ téma a polohu, v níž se cítila zcela přirozeně.

Proto *Il ventre di Napoli* i *Il paese di Cuccagna* můžeme vnímat jako stěžejní a nejlepší díla jejího žurnalisticko-prozaického odkazu. Serao uměla mistrně vystihnout život obyčejných lidí ve městě, které tak dobře znala a to se kladně projevilo v jejich estetické kvalitě. Neapol se dílem i životem Serao prolínala stále a autorka jej nikdy definitivně neopustila. Toto jihoitalské město se tedy dá vnímat jako hlavní konstantní prvek autorčiny celoživotní tvorby.

Postupný příklon k mysticismu se dá vnímat rozporuplně, neboť v něm nemohl vyniknout autorčin nesporný veristický talent. Sbírka legend a příběhů z prostředí Neapole, čerpající z místního folkloru, ještě těží ze znalosti reálií a zasazením do známého prostředí o kvalitu zcela nepřichází. Totéž se však nedá říci o cestopisu *Nel paese di Gesù*, kde se autorčin mysticismus projevil naplno a bez opory ve znalosti svého města tento text kvalitativně zaostává za díly předešlými. S odstupem více než jednoho století je možné říci, že tento krok od realistického pojetí žurnalistických textů k mystické abstrakci kvalitě autorčina díla nesvědčil.

Zvláštní kapitolou jsou pak žurnalistická díla věnující se tématu války. Pro dnešního čtenáře je asi jen těžko pochopitelné jak mohla vzdělaná a intelektuální autorka bez známky studu opěvovat válku. Nicméně je potřeba uvědomit si jak rozdílné bylo společenské klima před dvěma zničujícími světovými válkami oproti současnosti. Na přelomu 19. a 20. století italská veřejnost prahla po upevnění statusu 6. velmoci a válku vnímala, stejně jako ostatní evropské národy, jako prostředek k dosažení svých oprávněných cílů. Stejně tak smýšlela i Serao, když v *Evviva la guerra!* opěvovala italské tažení do Libye. Ani v tomto díle ovšem autorce neprospěl odklon od verismu, neboť válka zde není popsána poutavým reportážním a faktografickým stylem, ale spíše jako óda na vojáky plnící svou povinnost vůči národu. Navíc z ní vyzařuje přehnaná míra nacionalismu. V díle *Parla una donna* ovšem Serao od jednoznačné glorifikace války ustoupila, v rozporu s celospolečenskou atmosférou nebyla z italské účasti v 1. světové válce nadšená a snažila se spíše přispět ke zmírnění následků tohoto konfliktu. Toho se snažila dosáhnout adresováním díla ženám, které byly válkou zasaženy nepřímou – tím, že byli jejich nejdražší muži odvedeni na frontu. Tím autorka zcela jednoznačně opustila oslavnou válečnou polohu. I toto dílo je s odstupem více než sta let poměrně těžko čitelné a z dnešního pohledu velkou literární kvalitu nenabízí. Přesto je pochopitelné, že v době vzniku bylo pro čtenáře atraktivní svým zaměřením, neotřelým uchopením válečného tématu a aktuálností.

Je tedy na první pohled zřejmé, že některé polohy Serao vyhovovaly více než ostatní. Není pochyb o tom, že jejím reportážním textům nejlépe seděla poloha veristicko-dokumentární

vycházející přímo z její autentické znalosti daného prostředí. Její nejčastější zařazení v rámci literatury mezi minoritní veristické autory druhé poloviny 19. století se dá tím pádem považovat za oprávněné. Jen málokterý spisovatel dokázal s takovou osobitostí a precizností zobrazit realistický obraz své doby a vystihnout tehdejší kulturní klima. Serao se to podařilo díky své osobní zkušenosti, novinářské zálibě a také díky schopnosti bedlivě pozorovat a analyzovat okolní svět. Vytvořila tak nenapodobitelné dokumenty. Naopak se změnou poetiky a příklonem až už mysticismu či nacionalismu díla ztratila na kvalitě a nejsou pro dnešního čtenáře tolik zajímavá.

Všem svým žurnalisticky laděným textům se snažila vtisknout estetický záměr. Tím vynikala nad ostatními novináři své doby. Dokázala bravurním způsobem spojit novinařinu s vytríbenou literární formou vlastní krásné literatuře. I přesto, že si některá její díla zachovávají svůj faktografický ráz, jsou psány literárním jazykem a zachovávají si jisté estetické hodnoty. Jejím dílem se prolíná několik žánrů, ale všechny texty spojuje autorčina erudovanost a široké spektrum jejích zájmů. Propojení faktografie a prvků reportáže s literárním jazykem dodalo jejím textům čtivost, přirozenost a estetickou hodnotu. Jazyk, který Serao v jednotlivých dílech použila, je dobře čitelný a srozumitelný pro každého. Díla veristicko-dokumentárního ražení nejsou přesycena přebytečnými úvahami či zdlouhavými popisy. Mluví jasně a poutavě přímo k věci. To se však nedá říci o dílech následujících, u kterých se objevuje jistá slohová uvolněnost a leckdy i zdlouhavé, zbytečné popisy. Vždy si však dávala pozor na to, aby byly její texty po jazykové stránce přístupné všem čtenářům a nestaly se díly pouze regionálními.

Společným prvkem všech analyzovaných děl je jistý fragmentarismus. Díla nepůsobí jako pevný celek. Naopak jednotlivé kapitoly mohou být vždy bez problému čteny zcela samostatně.

Její neúnavná píle, schopnost jít s dobou, bystrá pohotovost, smysl pro poutavé zachycení určitých událostí či praobyčejných všedních detailů byly přednosti, které z ní udělaly nepostradatelnou figuru na tehdejší scéně. Matilde Serao byla bez pochyby velkým přínosem nejen na poli literatury, ale i žurnalistiky. Byla dobrou spisovatelkou, skvělou novinářkou a také nenahraditelnou interpretkou celé jedné epochy.

Práci bych ráda ukončila slovy italské novinářky Elisabetty Rasy:

„Matilde Serao possiede tutte le virtù della donna futura e i difetti della donna passata“¹²⁷

„Matilde Serao vykazuje všechny ctnosti ženy budoucnosti a nedostatky ženy minulosti“

127 TROTTA D. *Album Serao*. Napoli: Fausto Fiorentino, 1991, s. 13.

11 Seznam použité literatury:

Primární zdroje:

- SERAO, M. *Evviva la guera!*. Napoli: Perrella, 1912.
- SERAO, M. *Il paese di Cuccagna*. Torino: Boringhieri, 1980.
- SERAO, M. *Il Ventre di Napoli*. Napoli: Perrella, 1906.
- SERAO, M. *Nel paese di Gesù*. Firenze: Landi, 1900.
- SERAO, M. *Parla una donna*. Milano: Treves, 1916.
- SERAO, M. *San Gennaro nella leggenda e nella vita*. Lanciano: Carabba, 1909.

Dostupné překlady:

- SERAO, M. *Zaslíbená krajina*. Přel. Stanislav Vallo: Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1989.
- SERAO, M. *V zemi Kristově: (vzpomínka na cestu do Palestiny)*, Přel. F. Maleček: Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1907

Sekundární zdroje:

- BANTI, A. *Matilde Serao*. Torino: UTET, 1965.
- BUZZI, G. *Invito alla lettura di Matilde Serao*. Milano: Mursia, 1981.
- CHAMBERS, D., STEINER, L., FLEMING, C. (2004) *Women and Journalism*. London, New York: Routledge
- DE NUNZIO SCHIRALDI, W. *Matilde Serao Giornalista*. Lecce: Milella, 1986.
- FARINELLI, G. *Storia del giornalismo italiano: dalle origini a oggi*. Torino: UTET, 2004.
- FORET, M., LAPČÍK, M., ORSÁG, P. *Média dnes – reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008
- FORNO, M. *Informazione e potere: Storia del giornalismo italiano*. Bari: Laterza, 2012
- MURIALDI, P. *Storia del giornalismo italiano*. Bologna: Il Mulino, 1996.
- OBSTOVÁ, Z. *Ženská próza v italské moderní literatuře*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008.
- PASCALE, V. *Sulla prosa narrativa di Matilde Serao*. Napoli: Liguori, 1989.

- PELÁN, Jiří et al. *Slovník italských spisovatelů*. Praha: Libri, 2004.
- PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha: Lidové noviny, 2007.
- SARACINA, A. *La Signora del Mattino*. Capri: La Conchiglia, 1995.
- SCAPPATICCI, T. *Introduzione a Serao*. Bari: Laterza, 1995.
- TROTTA, D. *Album Serao*. Napoli: Fausto Fiorentino, 1991.
- TROTTA, D. *La via della penna e dell'ago. Matilde Serao tra giornalismo e letteratura*. Napoli: Liguori, 2008.
- VECCE, C. *Piccola storia della letteratura italiana*. Napoli: Liguori, 2009.

Riassunto

La presente tesi è dedicata al lavoro giornalistico di una delle più importanti scrittrici e giornaliste italiane: Matilde Serao. La prima parte contiene una breve presentazione che delinea il contesto storico-letterario che ha accompagnato la sua produzione. Il momento storico fondamentale è la nascita dello Stato italiano, evento che ha influenzato notevolmente il successivo sviluppo di tutto il paese e ha portato problemi e questioni da risolvere. La situazione era particolarmente difficile nel Sud Italia, povero e sottosviluppato, dove Matilde Serao era cresciuta. La parte successiva tratta il repertorio bibliografico della scrittrice, nata in Grecia ma la cui vita e produzione sono strettamente legate a Napoli, proprio questa città è l'elemento unificante nella maggior parte delle sue opere. Il capitolo seguente descrive lo stato del giornalismo italiano tra il XIX e XX secolo. In questo periodo nacque sul suolo italiano la stampa moderna e si sviluppò il giornalismo. Particolare attenzione è rivolta soprattutto alle donne e alla loro difficile integrazione in questo settore prettamente maschile. Matilde Serao faticò molto e fu una delle prime donne ad affermarsi in questo settore professionale. Dopo aver collaborato con vari quotidiani riuscì, come prima donna giornalista, a creare e gestire un proprio giornale intitolato *Il Giorno*. Divenne così la prima giornalista italiana di importanza europea.

Nella parte analitica della tesi vengono poi analizzate sei delle sue pubblicazioni giornalistiche, disposte in ordine cronologico. Queste sono: l'inchiesta giornalistica investigativa che mostra la situazione e le scarse condizioni nei quartieri napoletani più poveri - *Il Ventre di Napoli*, romanzo che descrive l'ossessione dei napoletani per il gioco del lotto - *Il paese di Cuccagna*, diario di viaggio del pellegrinaggio effettuato dalla giornalista in Terra Santa - *Nel Paese del Gesù. Ricordi di un Viaggio in Palestina*, raccolta di alcune leggende di ambiente napoletano - *San Gennaro nella leggenda e nella vita*, l'opera che glorifica la guerra in Libia - *Evviva la guerra!* e, infine, il lavoro che tratta la tematica della prima guerra mondiale e offre dei consigli alle donne, come meglio affrontare questo periodo difficile - *Parla una donna*. La conclusione riassume i risultati delle analisi parziali e valuta il lavoro giornalistico-prosaico dell'autrice. L'attenzione è posta sulle trasformazioni tematiche e sulla qualità delle opere studiate. Da ciò risulta che i migliori lavori giornalistici sono di carattere verista-documentaristico e le opere di maggior valore sono quindi considerate quelle basate sulla conoscenza autentica dell'ambiente.

Résumé

Diplomová práce se věnuje žurnalistické tvorbě jedné z předních italských spisovatelek a novinářek Matilde Serao. První faktografická část obsahuje stručné načrtnutí historicko-literárního pozadí, které doprovázelo autorčinu tvorbu. Důležitým historickým momentem byl vznik nově sjednoceného státu, který s sebou nesl spoustu nevyřešených otázek a komplikací. Extrémně těžká situace panovala především na chudém italském jihu, kde Matilde Serao vyrůstala. Následuje autorčin přehledový bio-bibliografický medailon. Ačkoliv se narodila v Řecku, její život i dílo je úzce spjato s Neapolí, která je sjednocujícím prvkem většiny její tvorby. Dále je podán obraz stavu italské žurnalistiky přelomu 19. a 20. století. Právě v tomto období se na italské půdě zrodil moderní tisk a došlo k jeho výraznému rozvoji. Pozornost je věnována především ženám a jejich nesnadnému začleňování do tohoto ryze mužského odvětví. Matilde Serao se díky své pili a tvrdé práci zvládla jako jedna z prvních žen prosadit na tomto profesním poli. Po spolupráci s řadou deníků dokázala to, co ještě žádná žena-novinářka před ní: založit a sama řídit vlastní noviny nesoucí název *Il Giorno*. Stala se tak vůbec první italskou novinářkou evropského významu.

Ve druhé části diplomové práce je podrobněji analyzováno šest vybraných žurnalisticky laděných publikací. Ty jsou seřazeny v chronologickém sledu takto: investigativní reportáž zachycující bídné podmínky panující v nejchudších neapolských čtvrtích - *Il Ventre di Napoli*, román líčící nezkrotnou vášň Neapolců pro loterii - *Il paese di Cuccagna*, cestopisná reportáž zachycující autorčiny dojmy a poznatky z poutní cesty do Země Svaté - *Nel paese del Gesù. Ricordi di un viaggio in Palestina*, soubor legend z prostředí Neapole - *San Gennaro nella leggenda e nella vita*, dílo opěvující válku o Libyi - *Evviva la guerra!* a nakonec dílo pojednávající o první světové válce a poskytující rady ženám, jak se s tímto těžkým obdobím co nejlépe vyrovnat - *Parla una donna*. V závěru práce jsou shrnuty výsledky dílčích analýz a zhodnocena autorčina žurnalisticko-prozaická tvorba. Důraz je kladen především na tématické proměny a kvalitu analyzovaných děl. Z těchto analýz vyplývá, že autorčiny reportážní díla nejlépe sedí veristicko-dokumentární poloha a za nejhodnotnější díla jsou tedy považována díla vycházející z její autentické znalosti prostředí.